

સુવરેસા રીન મુજબ.
વર્નાકયુલર ટેક્સ્ટ બુક્સ રીવિઝન કમિટીએ
તૈયાર કરેલી

ખીજ ચોપડીના અર્થ.

(કવિતાની સમજૂતી, પાઠના સવાલ તથા
માર: લખાણ; અવકાશ શબ્દો;
અગ્રાક્ષરો; ફિલ.)

ગ્રા. પા. - મેસર્સ. એ. ડી. શાહ એન્ડ કો
ચેન્નાઈ ૬૦૦ ૦૦૧ શાહપોર - સુરત.

પ્રમિદ્ધ કર્તા - C. M. Shah.
પ્રમિદ્ધ કર્તાનું ઇલાકુ શાહપોર સુરત.

આ પ્રકરણ નંબર ૧/૧૭ ના ૨૫ મા આકર
મુદ્રણ ૨૦૦૦ નાન્યુ

સુરત ચંદ્રાના પુત્ર કપર પાળાની મારી પામ
આવેલા "શંકર" પ્રીન્સિપ પ્રેમમા
નારાયણરાવ તદમણનાયનીકમે ડા. ૫.

કિમત ત્રણ આના.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૧૦૮

વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ જાન્ય મોહનજી અર્થ

વિષય મધ્ય : ૧૪૪ : ૬ : ૨

બીજો પડીના અર્થ.

પાઠ ૧ લો.

એજ=ટેબલ
સ્થિતાર=લાકડાનું કામ
કરનાર
કડીઓ=છો: ઈંટનું કામ
કરનાર
મધમધવું=પ્રુશભોથી
બહેક બહેક થઈ રહેવું
પવન=વાનું વાવું
વાસ=સુગંધ; પીમળ
તળાવ=જેની ચારે

સાર=દરરોજ

પાઠ ૨ જો.

કવિતાના અર્થ.

પાણું ન=હકીકત
ગવૈયા=ગાયન કરનાર
મધુર=મીઠું
પાંખર=પક્ષી
અમર=અમરો
મુલકાં=મુસલમાનનો
નીમાજ; હોરાઓના
ધર્મગુરુ
તૂલ=અનાજ
અધિકાર=અધાર

બાજુ નમીન અને
વચમાં પાણી હોય તે
પહાડ=મોટા ડુંગર
પાંધર=ખુલ્લી જગા
ધર્મશાળા=મુસાફરોને
વગર ભાડાની ઉતર-
વાની જગા.
વટેમાર્ગુ=મુસાફર
ઓસરી-ઓટલી
સુરજ=રવિ
અજવાળું=સુરજ દીવા
ધમ્વરની ભક્તિ કરવી.

મુજ=મારા
પંખી=પાંખવાળા જન-
વર; પક્ષી
વન=જંગલ
વહાણું વાયું=સવાર થઈ
વીતી=ગઈ; પુરી થઈ
પૂર્વે=પૂર્વ દિશામાં
ઝગઝગાટ=પ્રકાશ; તેજ
ભાતભાતના=તરેહવાર
દીસે=જણાય; દેખાય
પાન=પાંદડાં; પાંતરાં
કુકડા=મરઘા

વગેરેનો પ્રકાશ
ધોર=બીક લાગે એવું
ઝગઝગે=પ્રકાશે
ઉજસ=ઝાંખું અજવાળું
સરન્યાં=અનાવ્યાં
કળાતું=સમજાતું
પાડ=ઉપકાર; આભાર
યાદ=ફેમ; સરત
ઉપકાર-પાડ; આભાર
ભક્તિ=ભજન.

મેના=એક જાતનું
સુંદર પક્ષી
પુટડા=રૂપાળા; શોભિતા
તેજ=પ્રકાશ
રીકું=ઝાંખું
ઊડી ગયું=જતું રહ્યું
કાળું=ઝાંખું; રીકું
મોઢું કાળું થયું=દેખા-
તા અંધ થયા એટલે
સંતાઈ ગયા.
ખુણાખાંચા=ગલીકુંચી;
ધુપી જગા

(૨) ખીજા ધોરણ માટે પદ્યાર્થ પાઠ ભા. રજો. ૫ આના.

ખોળે=શોધે
 ભક્તજનો=ભગતો
 ધ્યાનધરે=આંખો મીચી
 પરમેશ્વરને જુએ
 ગાન=ગાયન
 દાતા=સખી; ઉદાર
 દીયે=આપે
 રૂડું=સારું; ઘણું
 બાંગ=ચૂમ પાડીને નિ-
 માજ પઢવી તે; નિ-
 માજ પઢવાને માટે
 ચૂમ પાડવી તે;
 તણો=નો
 ઉદય થયે=ઉગ્યો
 કમળ=કમળનું ફૂલ
 પત્ર=પાંખડી
 ખોલે=ઉઘડે; ખીલે
 ઉમંગી= હોંસિલા
 ધાય=દોડે; જીડે
 દોર=ચોપગું જનવર;
 પશુ
 ચારે=ખાવાનું
 વેલી=વેલા
 ક્ષીમે ખીલે=ધીરે ધીરે

ફૂટે
 નહિ જૂલ=વગર ચૂકે
 તાજાં=તરતનાં ખીલેલા
 ટોળે=ટોળાખંધ
 વીરા=ભાઇ
 મગન=ખુશી
 કેરું=નું
 ધ્યાન=ચિત્ત; મન.
 પાઠ ૩ જો.
 વરસ=આર મહીના
 ઋતુ=મોસમ; રત
 મહીનો=ત્રીસ દિવસ
 કારતક=હિંદુ વરસનો
 પહેલો મહીનો.
 તહેવાર=આનંદનો દિવસ
 દાદાજી=આપના આપ
 અથવા માના આપ
 શિઆળો=ટાઢની મોસમ
 ઉડાડે છે=ચગાવે છે.
 ઉતરાણુ=સંક્રાંત; સુરજ-
 નું ઉતરતરફ જવું તે
 રત=ઋતુ; મોસમ
 જાડા=ઘટ કુમાસનાં
 ગરમ=હુંફાળા
 હોળી=ફાગણુ સુદ પુનેમ

સુદ=અનવાળીઉં; મહા
 નાનું પહેલું પખવાડીઉં
 વદ=અધારીઉં; મહીનાનું
 ખીજું પખવાડીઉં
 પખવાડીઉં=પંદર દિવસ
 અમાસ=હિંદુ મહીનાનો
 છેલ્લો દિવસ જે દિ-
 વસે ચંદ્ર ખીલકુલ
 જાગતો નથી તે દિવસ
 તિથિ=દહાડો; દિવસ
 વસ્ત્ર=લુગડાં
 ઝીણું=પાતળા કુમાસનાં
 પંખા=વીંજણા
 ચોમાસું=વરસાદની ઋતુ
 ખજેવ=રક્ષા બાંધવાનો
 દિવસ; શ્રાવણુ સુદ
 ૧૫; જનોઈ પહેર-
 વાનો દિવસ
 દશેરા=રક્ષા છેડવાનો
 દિવસ, આસો સુદ ૧૦
 દિવાળી=હિંદુ વરસના
 છેલ્લા મહીનાનો છે-
 લ્લો દિવસ; આસો
 વદ અમાસ
 પવ=તહેવાર.

બીજા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” દોઢઆનો. (૩)

સવાલ—વરસની ઋતુ કેટલી ને તે કઈ કઈ ? દરેક ઋતુ કેટલા મહીનાની અને તે મહીના કયા કયા ? વરસના મહીના કેટલા ? મહીનાના દિવસ કેટલા ? પખવાડીઆં કેટલા ? અને તે કયાં કયાં ? પખવાડીઆના દિવસ કેટલા ? મહીનામાં પુનેમ અને અમાસ કેટલી આવે ? મહીનામાં બીજી તિથિઓ કઈ કઈ આવે અને કેટલી વાર આવે ? શિયાળો, ઉનાળો અને ચોમાસાને શેની માસમ કહે છે ? દરેક ઋતુમાં કયા કયા તહેવાર આવે છે અને તે કઈ તિથિએ આવે છે ?

પાઠ. ૪ થો.
મેળો=ધણાં માણસો
અને ગાડી ઘોડા વ-
ગેરેની હઠ
ગોકળઆટમ=આવણુ
વદ આઠમ; જન્મા-
જટમી.
કકડતાં=અઝીવાળાં
ભાઇબધ=દોસ્તદાર
હઠ=ગીરદી; બીડ
વખુટા=જુદા
દુકાન=માલ વેચવાનું
ઠેકાણું.
કંસારા=તાંબ્યા પિત્તળ-
નાં વાસણુ અનાવના
સ અથવા વેચનારા

તાંબુ-લાલ રંગની ધાતુ
પિત્તળ-તાંબુ અને જ-
સતની મેળવણીથી
અનેલી પીળા રંગની
ધાતુ
સુખડીઆ=મિઠાઈ અ-
નાવનાર
હાટ=દુકાન
કોપરાપાક=કોપરાનો
અનાવેલો પાક.
મિઠાઇ=અરશી, પેંડા
વગેરે
ખડકેલી=ગોઠવેલી.
ખરાદી=સિંધાડા ઉપર
ઘાટ ઉતારનારા
સામાન=ચીજો; વસ્તુઓ

પલંગ=છત્રીવાળો દેવ
પારણુ=કીડીળા જેવું
ઘોડીઉં
કોચ=એ બાજુએ તકી-
આવાળો પલંગ
કાપડીઆ=કાપડ વેચ-
નાર.
સુતરાઉ=સુતરનું અના-
વેલું.
ગિનનું=ઘેટાના વાળનું
અનાવેલું
રેશમી=રેશમનું અના-
વેલું
શણુ=એક જાતનો છોડ.
એની છાલનાં દોરડાં
તથા કપડાં અને છે.

સરૈયા=અત્તર, ગુલાબ-
જળ, ધુપેલ વગેરે
વેચનાર,
બહેકબહેક=મધમધ
લીલો મેવો=તાજાં પા-

કાં ફળ.
દ્રાક્ષ=દરાખ.
ચોમાન=ખુલ્લું મેદાન
મદારી=ખેલ કરનાર
ખેલ=રમત.

સિપાઈ=ચોકીદાર
સવારો=ઘોડે બેસી ફર-
નાર સિપાઈ
કુદ્દી=ચક્કર

સવાલ—ગોકળઆઠમના મેળામાં શું શું બેચું ?

પાઠ ૫ મો.

નઠારી=ખરાખ.
સોખત=સંગત.
પટેલ=ગામનો ઉપરી
વાડી=ફૂલ ફળનાં ઝાડ
છોડવાળી જગા
ઝા=ગમત
રોખી=પતરાજી.
પારકાં=પરાયાં; બીજાં
માને=કમુલ કરે
આખરે=અંતે;છેલ્લે.
ઝાંપો=કાંટાનો દરવાજો
આથે=દૂર
ખાસાં=સારાં; મગનાં
નિશાન=એધાણુ
તાકીને=ધારીને
લૂમ=ઝુમખો
તૂરી પડે=નીચે, પડે

ઘાટ=ઈલાજ; ઉપાય
રાસ=દોરડું
ઢગલેઢગલા=ધણાજ
દોસ્ત=ભાઈબંધ
ફક્કડ=સારા.
પછવાડે=પાછળથી
રખેવાળ=સાચવનાર
સજ્જડ=જોરથી
ઝપાટો=સપાટો
થડ=ઝાડનો વચ્ચો
ગોળ ભાગ
અથડાયું=અફળાયું
ચકરી=તમ્મર
છુંદાઈ=કચડાઈ
લોહીલોહાણુ=લોહીથી
ખરડાએડું
વાડીવાળો=વાડીનો
માલિક.

લપડાકો=તમાચા
જીવ લઇને નાઠો=ખૂબ
દોડ્યો
ફરીને=પાછળ
ઢોલો=થપ્પડો
ફળ=ફાયદો; લાભ
કવિતાના અર્થ
અસર=લાગણી
સંગ=સોખત; સંગત
રંગ=અસર; પાસ
પ્રેમ=પ્યાર
ઠામ=ઠેકાણું
હરશે=ઉભો રહેશે
પુરો=નઠારો; ખરાખ
મે'તા=મહેતાજી
ભાગ્યશાળી=નસીબદાર
વિધા=ઇલમ; બહુતર;
હુન્નર.

અસર—નહારી સોખતથી તેની નહારી અસર આપણાપર થાય છે
માટે નહારા માણસની સોખત કરવી નહિ પણ સારા માણસની કરવી.

પાઠ ૬ દ્વે.

રખડેલ=રખડતો

ખાતાં પીતાં હતાં=પૈસે

ટકે સુખી હતાં

વયે=ઉંમરે

પાર રહ્યાજ નહિ=ધણો-
જ થયો

વધાઈ=વધામણી; ખૂશ
ખખર

ઓવારણાં=દુખડાં

ફેઈ પગલું=ફાઇના

તરફથીજે પગલું બાં-
ધવામાં આવે છે તે

બેટ=છનામ

લાડીલો=લાડમાં ઉછ-
રેલો; લાડકવાલો.

કુટેવ=નહારી આદત;
ખરામ ટેવ.

પોળ=મોટી ખડકી

અટક્યાળાં=અડપલાં;

કેઈને ખોટું લાગે

એવું કર્યા કરવું તે

લડાઈ=વટવાડ

ઇંજાજ=ઉપાય

વંઠી જશે=ખગડી જશે

સીધું ચાલવું=તોફાન

મસ્તી ન કરવી.

બહાને=નામે

ચોટું=જ્યાં ચાર રસ્તા

ભેગા થતા હોય

તેવો ખખર.

રઝળતો=રખડતો

ટોળું=જથ્થો.

મસ્તી=તોફાન

લાતાલાતી=લાતખાજ

લાત=પાછલો પગ મા-
રવો તે.

ઉતરી ગયો=સાંધામાંથી
ખસી ગયો

બેંકડો તાણતો હતો=

મોટે સાદે રાગઝંઢી
રડતો હતો.

હાડવૈદ=ઉતરેલું હાડકું
ખરાખર બેસાડનારવૈદ

લેપ=ખરડ

ઓસડ વેસડ=દવા ને
તેના ઉપાય

વલે=દશા;ભુંડા હાલ.

ખો=આદત; ટેવ.

શિખામણુ=દ્રાવદાની
વાત; બોધ.

સુધરી ગયો=કુટેવ છોડી
દીધી.

સાર—નિજાળનું નામ દઈ રસ્તામાં રઝળવું નહિ, અને નહા-
સની સોખત કરવી નહિ.

પાઠ ૭ મે.

જકી=પોતાની ધરજ

પ્રમાણે ચાલનાર; છદી

વાહરડાં=આચનાં બચ્યાં

લવારાં=ખકરીનાં બચ્યાં

પાડાં=બેસનાં બચ્યાં

(૬) બીજા ધોરણ માટે પદાર્થ પાઠ ભા. રજો. ૫ આના.

ગાડરાં=ઘેટાનાં બચ્ચાં
ચારો=ધાસ
નીરતો=નાખતો
ખાંધે=ખભે.

ખેતર=અનાજ પાકે તે
જગો.

ઝોક=અકરાં ઘેટાં રાખ-
વાનો વાડો.

છાંચે=શીળે; છાંચડે
વાંસળી=વાંસની બના-

વેલી વગાડવાની નળી
પાવો=પીસવો; સિસોટી

હૂંફ=ગરમી
જતન=રક્ષણ; સંભાળ

રખારી=ઢોર ચારનાર
ઊંચી ગધ=ઝીડી ગધ;

દૂધ દેતી બંધ થઇ
સાર—માખાપ મહેતાજી વગેરે કોઇ સારી શિખામણ આપે

તે મુજબ ચાલવું, હઠ કરવી નહિ.
પાઠ ૯ મો.

રિસાળ=રિસાઇ જાય
તેવો

સહેજ સહેજમાં=જરા
જરા વારમાં

જળવતો=સાયવતો
વિઆય=જાણે

ધણી=માલિક
સાયવણ=સંભાળ

તકરાર=વઢવાડ; રેકઝેક,
શિકારી=શિકાર કરનાર

અજાણ્યું=અજાણખાણ
વગરનું

મોજ=મજા; આનંદ
અભાગીઉં=કમનસીબ

પાઠ ૮ મો.
ગોંધતો=પૂરી મુકતો

ચેન=સેખ; મજા
બંધીખાનું=કેદખાનું.

ચાંદની=ચંદ્રનું અજવાળું
ખેલવું=રમવું

ઠરેલ=ડાહી

રીસ=ચુસ્તો; મિજાજ
છેડો=પાર.

ભાગ્યે=કદાચ
આડોશી પાડોશી=આસ-

પાસના ધરના રહેનાર

નાદાન=સમજણ વગરનું
સંભાળ=અરદાસ

સપડાઇ પડશે=હેરાન
થશે; પકડાશે.

જક=જુદ; હઠ
લાગ=દાવ; તક

સટકી ગયું=છાતું માતું
નાસી ગયું.

ઠેકવા=કુદકા મારવા
પાદર=ગામના ઝાંપા બ-

હારની જગ્યા
વગડો=જંગલ

કોતર=ગુફા; બખોલ
તરાપ=કુદકો; ફાળ.

ખોડ=ગુફા; બખોલ
કમોતે=વગર મોતે

ભાઇભાંડુ=સગાંવહાલાં
જમણુ=જમવાનું

ચીસ=ખીકચી બૂમ
પાડવી તે.

ટેવ=આદત

બીજા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” દોઢઆનો. (૭)

નકામો=અમથો.

ઢાંઢ=ફેલ

વેદના=દુઃખ.

મુદલ=બીલકુલ; જરાપણ

પસ્તાપો=દીલગીર થયે.

નડે છે=હેરાન કરે છે

સાર—જરા જરા વારમાં રિસાઈ જવું નહિ.

પાઠ ૧૦ મો

કવિતાના અર્થ.

જળજ=કરોળીઆનું પડ;

જળું; ફાંદો.

ફરીને ફરીને=વારંવાર

વિષે=આખત

વણુ=વગર

તૂટેલે=તૂટી અએલે

તાંતણે=તારે

મહેનત શરૂ કરી=મહે-

નત કરવા માંડી.

માટ=માટે

ફાળ્યે=પાર પડ્યો

ઘાટ=ઉપાય; રીત

બીડ્યો=હોંસથી મંડ્યો

રહ્યો.

ધીરજ=સાધુરી

નીરધાર=નકી

ખંત=ચેતક; કાળજી

યતન=મહેનત

ચગદાઈ=ધ્રુંદાઈ; દયાઈ

તળે=નીચે

મોત=મરણ

તજી=છોડી

અનંત=ધણોજ

લાલ=ફાયદો.

પામે=મેળવે

પાઠ ૧૧ મો.

ચકલિલુ=એક જાતની

રમત છે.

કચ્છ=કાછડે

ગઢ=કિલ્લો

સાથી=સોબતી

ભિલ્લુ=સાથી

વડો=મોટો

સરદાર=ઉપરી

ધૂમી રહ્યો=આમથી તેમ

ફરી રહ્યો

દાવ=લાગ

પેંતરા=ડગલાં; પમલાં

નજર ફેંકી=જાઈ

પૂર જેસથી=ધણુ

જેરથી

ભૂલયાપ=ભુલાવો.

શાખાશ=ધન્ય

દાવ=રમતનો વારો

સાર—શરીરની

સાથે મન ફેળવાય એવી રમતો રમવી.

પાઠ ૧૨ મો

દૃઢ મનવાળો=પાકા.

વિચારવાળો.

ઝેડીદડા=દંડે અને તેને

ફેંકવાની લાકડી

ડગલું=પગલું

રંગ જામ્યો=મજબૂત

પછી તો ધૂળ=પછી

કંઈ મજા પડવાની

નથી.

વચન=બોલ

ખાતરી=ભરોસો

સુનું=વસ્તી વધારનું

મેં ફેરવી=મેં ચલવી.

પીડા=પંચાત; દુઃખ

(૮) બીજી શ્રેણીનો "ડિક્શનરી શિક્ષક" બે આના.

મન ડગવા દીધું નહિ=	કુટુંબ=વંશ; ઓલાદ	બપકાદાર=રોપવાળા
મરજી મુજબ કર્યું નહિ	છંછેડે=હરકત કરે	કોરીને=કાણાં પાંડીને
પાઠ ૧૩ મે.	પીક=વાંસો	દુબવો=મન દુઃખી કરે
મધમાખી=મધ ખના-	ધાટ=શરીરનો આકાર	નુકસાન=પ્રમાદ
વનારી માખી	સોહામણી=શોભિતી.	સ્વાદે=લહેજતથી
		નવાંધ=અચરજ

સાર—કોઈનું બહુ કરીએ તો આપણું બહુ થાય, અને કોઈનું બહુ કરીએ તો આપણું બહુ થાય.

પાઠ ૧૪ મે.	તોષ થયો.	વાંક=ગુનો; તકસીર
મેસાળ=માના બાપનું	અમેઠી=પેંક પાડવાની	સાળું=આપું
ધર.	ધુણી	ઉતાવળ=ઝડપ
આંખ ટાઢી થઈ=સં-	ઉલટભેર=હોંસથી	ઠેસ=કોકર

સાર— ૧) કોઈ પણ કામ ઉતાવળથી કરવું નહિ. ૨) જેવું આપણું સમજવું તેવું જ સામાનું સમજવું.

પાઠ ૧૫ મે.	પળવે=દુઃખ દે	ધટે=ઝોઢી થાય
દીંગલી=નાની પુતળી	કુટી બદામ=ખોટી બ-	નિદે=ખોટું ખોટું બોલે
તકતો=આરસો	દામ; ધણીજ નજીવી	બળવંતા=જોરાવર
ઝૂટ=એકદમ ઝડપ મારી	કિંમત.	સદા=હંમેશાં
લઈ લેવું તે.	સહીઅરો=એનપણીઓ	લેશ=જોરાપણુ
સરી પડયો=લપસી ગયો	કદા=એકબીજાની સાથે	કલેશ=કંકાસ
બરડ=ઝટ ભાંગી જાય	બોલવું કે રમવું	કોય=કોઈ
એવો.	નહિ તે.	
પછાડીએ=અકાળે	કવિતાના અર્થ.	પાઠ ૧૬ મે.
એંચતાણુ=એંચાએંચી	આપણુંઆપણું	રામચંદ્રજી=અધોધ્યામાં
કાચર=હેરાન	સુખમેન=સુખ	એ નામના રાજા
	શિક્ષક=દીકરી	થઈ ગયા તે. [મોકો
	લાંજ=આપણું	તેમને પરમેશ્વરે
		અવતાર માને છે.]

બીજા ધોરણ માટે “દ્વિશા શિક્ષણ” ૪ પાઠ. (૬)

ધન્ય=મરજી.

ગભરાટ=ગભરામણુ

છેવટે=આખરે.

ફેરવવા=મદલવા.

ફાંફાં=ખોટી મહેનત

ગણુકાર્યુ=માન્યુ.

ડસકાં=રડતાં રડતાં.

આંચકા ખાવા તે.

રોણુ=રડવાનું તોફાન.

સાર=અક્ષલ વાપરી યુક્તિથી કામ કરવું.

પાઠ ૧૭ મો.

નગર વિચાર્યું=વિચાર

વગરનું.

નેકું=ધણીધણિયાણી

કચરો પુંને=કચરો

વગેરે

પરવારી=નવરી થઇ

કથા=છશ્વર સંબંધી

વાત.

મળતું=પેદાશ થતી.

ગુજરાન=ગુજરો.

છોકરાંઠેયાં=છોકરા

છોકરી.

પેટે=પોતાને

બીજવાયા=ગુસ્સે થયા

ગોદ=ખેળો.

ઝોડઝપટ=નજર.

ધંતરમંતરવાળો=પીછી

ફેરવી કે મંત્ર બણી

સાર કરનાર.

જંત્ર=માદળીઆમાં

ધાલવાનો મંત્રનો

કાગળ.

ખોણું આવતું=દીલ-

ગીર થતી.

પાપ=ખોટાં કામ.

આધાર=આશરો; ભ-

રોસો.

સાર=મણું; કલ્યાણ.

આંગણું=પારણા આ-

ગળની જગો.

તદ્દડતું=તરફડીઆં

મારતું.

દયા=રહેમ.

ઉછેરીને=મોટું કરીને.

જન્મ થયો=અવતર્યો

લોહિઆળું=લોહીવાળું

માદળયું=તાવીજ.

ધીરા=ધીરજવાળા.

છાના=મુંગા.

પ્રધાન=વજર.

દર્પણુ=આરસી.

દશરથ=રામચંદ્રજીના

બાપ.

મહારાજ=મોટારાજ.

શ્રી=સારા; શોભાયમાન.

ગુસ્સો=રીસ.

ખેડું=ગાગર ને ઘડો.

કકડા=ટુકડા.

ભણી=તરફ; બાણુ.

ભાંગીતૂટી=સમન્નય

નહિ તેવી.

ખોલી=ખોલ.

મૂર્ખ=ખેવકુદ.

પાપી=ચંડાળ; દુષ્ટ.

અભાગણી=કમનસીબ

પુત્ર=છોકરો;

જીવ=પ્રાણ.

વળે=કામ આવે.

જનન=જીવ.

(૧૦) સુરત શહેર તથા ચોર્યાસી નાલુકાનો

પાઠ ૧૮ મો.
સંદેશો=ખબર.
ખોડંગતો=લંગડતો
દુખી=હેરાન.
મદદ=આશરો.
હુકાળું=ગરમ.
પરાળ=ભાતનું ઘાસ.
છાપું=ચાલતા વખતની
ખબરનો છાપેલો
કામળ.

છાપખાનાવાળા=છાપ
ખાનાનો માલિક.
ગોઠવણુ=ખંદોખસ્ત.
ગાર્ડ=સંભાળ રાખનાર
સરનામું=ઠેકાણું.
રેશન=આગગાડી ઉભી
રાખવાનું મુકરર
ઠેકાણું.
ખડખડાટ=અવાજ.
સિસોટી=પીસવો.

ડરનો=ખીતો.
પંપાળી=હાથ ફેરવી.
ડર=ખીક.
નજીક=પાસે; સોડે.
ઠરાવ=કરાર; થયેલી વાત
ઝપાટાબંધ=દોડતો.
ખખરદાર=હોશિયાર;
આઠ કલાકમાં ૧૫ મિ-
નિટ બાકી=જાણ વાગે.

સાર—૧) દુઃખી પ્રાણીપર દયા રાખવી. ૨) જનાવરોને
કેળવવાથી તેઓ માણસ જેવું કામ કરી શકે છે.

પાઠ ૧૯ મો.
રીતસર=નિયમસર.
વારો=દાવ; વખત;
તોફાની=મસ્તીખોર.
ખસેડી=આધો કરી.

માથું મારી=હિંમત કરી
કોણી=હાથને વાળવા-
નો વચ્ચે સાંધો.
ઢીમણું=ઢીમું.
છાતીવાળો=હિંમતવાન

ધરાયો=નરપત થયો.
હડસેલી=ચક્રો મારી.
વેગળા=આધા; દૂર.
ખઝાડી=વળગાડી.
પેટભરી=જોડાએ તેટલા

સાર—૧) ગરીબ માણસને મદદ કરવી. ૨) ઈશ્વરે આપણને
બળ આપ્યું હોય તો તે ગરીબ માણસને મદદ કરવામાં વાપરવું.

પાઠ ૨૦ મો.
ખલીફા=વારસ થનાર
પાદશાહ=મુસલમાન
રાજા.
દરબાર=રાજકચેરી.

દેખાવડો=રૂપાળો.
સુખો=સુખેદાર. સરદાર
નીમણુક=ગોઠવણુ.
હુકમ=આજ્ઞા.
ખાસ=જુદો; ખાનગી

શાહખંદો=પાદશાહનો
દીકરો.
શાહખંદી=પાદશાહની
દીકરી;
ચીતરામણ=ચિત્ર

તહેનાનમાં=ખીજમતમાં;	ઓળખાણને લીધે	દીલ=મન
હળુરમાં	મરજમાં આવે તેમ	દીલગીરી=નાખુશી
છોકરવાદી=નાદાની	ખોલનાર.	ઓઢા=હુકમત
કારણ=સમય; મતલબ	અરજ=ચિનંતી	નીમ્યો=નીમણુક કરી
નામદાર=પ્રખ્યાત; ના-	કરજદો=અમ્યાં; છોકરાં	કઠણહયાનો=દયા વગ-
મીચો	લાડ=વહાલ	રનો
કરમાવશો=હુકમ કરશો	અણા=ખુદા; પરમેશ્વર	રદકરવું=ફેરવી નાખવું
સમજુતી સમજણ	ગુનો=વાંક; તકસીર	આરખ=અરખસ્તાનનો
મોંએ અદેલો=વધારે	માફ-ક્ષમા	રહેવાસી

સાર—માણસની રીતભાત ઉપરથી તેના ગુણની પરીક્ષા થાય છે.

પાઠ ૨૧ મો.	આસપાસ=અનુઆનુ	ખાનાડ=જનાવર
આંધળો=જેને જે આંખે	કોહણાં ફાડી ખાનારાં	ખોંખારો-અવાજ
દેખાય નહિ તે	જનવર	આડે=અવળે
લંગડો-લુટો	વાધ=ફાડી ખાનાડં ચટા-	દુવા-આશિય; આશી-
દેકાદળીઆ-ખાડા ટેકરા	પટાવાળું જનવર	વાંદ
માળા=પક્ષીનાં; ધર	વર=કુતરા જેવું ફાડી	ધોરી મોટા; સરિયામ

સાર—એક ખીજને મદદ કરવી.

પાઠ ૨૨ મો.	નદી=મીઠા પાણીનો રિસો કુદકો છલંગ; ફલંગ
પડછાયો=એળો	પર્વત અથવા સરો-પૂત્ર નદીપરથી જવાને
ભાગોળ=દરવાજો; દર-	વરમાંથી નીકળી દ- આંધેલો રસ્તો
વાજ પાસેનો ખજાર	ળતી જગ.માં થઈ થાક-વિસામો; આરામ
ભાગ=હિસ્સો	ખીજ નદી કે સમુ-અદેખો=ખીજનું સાઈ
પાર=કિનારો	દ્રને મળે છે તે જોઈએ એવો

(૧૨) બીજા ધોરણ માટે પદાર્થપાઠ ભા. ૨જો. ૫ આના.

લોભી=લાલચુ	પડાવી=ખુંચવી; છીનવી	ગુમાખ્યુ=ખોયુ
તરાપ=કુદકો; છલંગ	દાનત બગાડી=પડાવી	તાકે=ધારે; વિચારે
ખોળ=શોધ; તપાસ	લેવાની ઇચ્છા કરી	

સાર—બહુ લોભ કરવો નહિ.

પાઠ ૨૩ મો.	વગેરેને એક જાનનો ખામી=કસુર
ખરીદ કર્યું=વેચાતું	રોગ થાય છે તે છુટુ મૂકી દીધું=છોડી
લીધું	દરકાર=પરવા દીધું
સંદેહ=વહેમ; શક	કાવકું=કાવ્યું અભડાપો=અડકાપો
હડખવા=કુતરા કોહલાં	ભરોસો=વિશ્વાસ
	અચકું=કાકું

સાર—આપણી આંખે ખરું દેખાયા છતાં બીજા પર ભરોસો રાખી ચાલતું નહિ.

પાઠ ૨૪ મો.	વિના=વગર	જાતની વસ્તુ લઈ
લખોટો=મંજો	સજ્જન=શિક્ષા	લેવી તે
છાનોમાનો=ગુપચુપ	ભૂલીશ=વીસરીશ	ચોર=છાની રીતે બીજા
બગાડયું=ખરાબ થયું.	ચોરી=છાની રીતે બી-	ની વસ્તુ લેનાર

સાર—ચોરી કરવી નહિ.

પાઠ ૨૫ મો.	ધાવ=ધા	જુલતાં ને સમાતાં=પા-
કવિતાના અર્થ	ભાળે=જુએ.	ણીમાં આમ તેમ
કુહાડી=લાકડા ફાડવાતું	નીર=પાણી; જળ	કોલ્યાં કરતાં અને
હથિયાર	તાંહી=ત્યાં	તેની અંદર સમાઈ
ભાષણ=મરદ	નિહાળ્યું=જોયું	જતા
શાણો=ડાહો	માંહી=અંદર; માં	સૂણી=સાંભળી
બહાદર=જોરવાર	ડોચો=ખીંચો	સાદ=અવાજ

ખીજા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” દોઢ આનો. (૧૩)

બલાં=દયાળુ	પાઠ ૨૬ મો.	કપરા=અધરા; સખત
દેવી માતા=દેવની સ્ત્રી	ભરપુર=ભરેલો	લાચાર=નાચાર; મલાજ
વદે=ખોલે	પૈસે ટકે ખાલી=ગરીબ;	વગરનો;
માથું હલાવી=ડોકુ	પૈસા વગરનો.	મૂલ=કિંમત
ધુણાવી; ના કહી	હાલત=દશા	મુકામે=ધેર
સંપત=દોલત	ખૂટી ગયું=ઓછું થયું	હૈયું ભરાઇ આવ્યું=
મહેર=મહેરખાની; દયા	ખુશસુરત=દેખાવડો	રડવું આવ્યું.
જગનાથ=જગતનો	હેત=પ્યાર	પંપાળતાં=હાથ ફેરવતાં
ધણી; પરમેશ્વર	દેશાવર=પરદેશ	બરદાસ=ચાકરી
સાર—દરેક માણસે પોતાના પાંગેલા	પ્રાણીપર ધણોજ પ્યાર	
રાખવો અને જરાપણ દુઃખ દેવું નહિ.		
પાઠ ૨૭ મો.	લજવ્યું=શરમાવ્યું.	વટાવી=ઓળંગી
ઝરો=પાણીનો વહેજો	શરીર=દીલ	વખોડવું=ધિક્કારવું
ભરાવ=દેખાવ	લલકારવું=લલકારાથી	મોહી પડવું હવું=
આંખ=નજર	ખોલવું.	રાજ થયું હવું
નારાજ=નાખુશ	ચમકી=ચોંકી	ફસાવી દીધું=દુઃખમાં
ખખડવું=હોઠ હલાવી	પારધી=શિકારી	નાખ્યું.
મનમાં ખોલવું	કેડો=પુઠ	
સાર—કોઇ પણ ચીજને વગર વિચારે વખોડવી કે વખાણવી નહિ.		
પાઠ ૨૮ મો.	ખચકાં=ડાકાં	જગાએ ખેસી ધાટ
શિયાળ=શિયાળવા.	રંગરેજ=રંગારો	ધડે તે જમા
શહેર=જેમાં છોખંધ	જરદી=પીળી	ભટ્ટી=મોટા ચુસો
ને હારખંધ ધરો હોય	પાસ=અસર	ધગધગતા=ધણાજ ઉના
અને સારાં સારાં ખ-	આંગણે=ખારણે	નકલ=ખીજાનું ખેંધને
જર હોય તે	કોઠ=પેઢી; લુહાર જે	કરવું તે

સાર—કોઈની ખોટી નકલ કરવી નહિ.

વરો=જમણવાર; ન્યાત

ધી=તાવેલું માખણ.

પીયર=ઐરીના આપતું
ધર.

મણુ=૪૦ શેર.

ટાંકણે=ટાંણે; અવસરે.

મેળાપ=મુલાકાત.

ચડભડી=લડી.

રડયું ખડયું=જવલ્લે.

લેખવે=ગણે.

મેઘેભાવે=ધણી કિં-

મતથી.

ખપ=જરૂર; કામ.

રંક=ગરીબ.

ભારેખમ=ભારખોજ-
વાળા.

માન=આખર; ઇજ્જત.

સાર—ભારેખમ થઈ ખુણે બેસી રહીએ, તે કરતા બહાર પડી
બધાના ઉપયોગમાં આવવું સારું છે, એમ કરવાથી વગર માગે માન
મળે છે.

પાઠ ૩૦ મો.

કુંવર=રાજાનો છોકરો

આપકર્મી=આપની કમા-

છ ખાનાર.

આપકર્મી=પોતાની ક-

માઈ ખાનાર.

રાજપાટ=રાજગાદી.

નીર્થ=પવિત્ર જગો.

ધન=દોલત.

ભાઈ=ભાઈની વહુ.

વતન=પોતાની જન્મ

ભૂમિ.

આચિતું=એકદમ.

તરાપ=છલંગ.

દેકાવી=ડેકડો મરાવી

સેના=લશ્કર.

ઉપરી=સરદાર.

હિંમત=હામ.

લૂણુ=અનાજ.

ફતેહ=જીત.

પ્રાર્થના=પરમેશ્વરના

કાલાવાલા.

તડંગધુમ=ડકો વગાડ-

તા તેમાંથી નીકળતો

અવાજ.

ડકો=લડાઈનું વાજીત;

પહેરામણી=કન્યાદાન

નોખત.

નિશાન=ધ્વજ; વાવટા

દુશ્મન=શત્રુ.

ફેજ=લશ્કર.

તક=દાવ.

સરદારી=ઉપરીપણું

નાસભાગ=નાસાનાસ.

કુંવરી=રાજાની છોકરી

બહાદુરી=હોશિયારી

વરમાળ=વરને કન્યાને

માળા પહેરાવે છે તે

પહેરામણી=કન્યાદાન

સાર—જાતે પેદા કરી ખાવાની ઇચ્છા રાખવી.

પાઠ ૩૧ મો.	તકુકતો તકુકતો=લહે-	પુલાવી=મોટું કરી
દેડકો=ચોપગું પાણી	કાની ચાલ ચાલતો.	બેટા=દીકરા
તથા જમીનપર રહે-	ખામોચીડું=પાણી ભરા-	ખોલ=શબ્દ
નાર પ્રાણી	યક્ષો નાનો ખાડો.	મમત=શુદ્ધ; હડ
ધાસચારો=ધાસ વગેરે	જીવ=પ્રાણી	ગજ્જ=શક્તિ
તાળો થયો=ધરાયો	ચઢાઉ=કોઇ વખાણ કરે	ઉપરાંત=વધારે
લહેર=સપાટો	તેમ પુલે એવી	
સાર—ગજ્જ ઉપરાંત કામ કરે તો મરે, નહિ તો માંદો થાય	ઉપરાંત કામ કરવું નહિ.	
પાઠ ૩૨ મો.	હુગડું; દોટી	જેમ તેમ=ગમે તેમ
ભિખારી=ભીખ માગનાર	વાત=લાગત	બેદરકાર=બેપરવા; ગરબ
તળાવડી=નાનું તળાવ	મલમલ=એક જાતનું	વગરનો
લપશી=ખસી; સરી	ઝીણું કપડું	રોગ=દરદ
ઢૂંજતો=કાંપતો; થર-	બકારો=પસીનો	કસ=કેંસ
થરતો	સાહુકાર=રૂપીઆ ધીર-	જાતે=પોતે
ખાદી=એક જાતનું જાડું	વાનો ધધો કરનાર	
સાર—કપડાં મેલાં પહેરવાં નહિ, એટલુંજ નહિ પણ તે ગમે		
તેમ પહેરવાં નહિ.		
પાઠ ૩૩ મો.	જડતો=સૂઝતો; માલમ	ગુડે પહેરવાનું ધરેણું
આજીણું=હિંદુની ઉંચી	પડતો	જોટવા=પગને અંગુઠો
જાત.	દેશાવર=પરદેશ	તથા તેની જોડેની
ગણેલા=અનુભવ મેળ-	દોરીને=હાંકીને	આંગળીએ પહેરવાનું
વેલા	ચી=ઐરી	રૂપાનું ધરેણું
સારો=લાયક	પગલાં=પગના તળીઆં-	નિશાની=એધાની
ધંધો રોજમાર=વેપાર	નો આકાર	વહેજો=નાની નદી
વણજ	અંગુઠીઆ=પગને અં-	

(૧૬) બીજા ધોરણ માટે પદ્યર્થપાઠ લા. રજો. ૫ આના-

શેલો=શીલા; પંથર
ધોળી=લુગડાં ધોવાનો
ધધો કરનાર
ધોળણુ=ધોળીની બાયડી

રાજમારગ=મોટો રસ્તો
હુંડું=પાકસે; નજીક
છોક નજીક=ધણુજ
પાસે

ખંતીલા=કાળજીવાળા
પૈસો=દોલત; પુંજ
મેળવ્યા=પેદા કીધા

સાર—ધ્યાન રાખી જોવાની અને તે ઉપર વિચાર કરવાની ટેવ રાખવી

પાઠ ૩૪ મા
કવિતાના અર્થ.
મહીમા=મોટાઇ
જગપતિ=પરમેશ્વર;
જગતનો ધણી
જગ=દુનિયા
રચી=બનાવી
રચના=બનાવટ; ગોઠવણ
નવરંગી=તરેહ તરેહના
રંગના
તરુપાન=ઝાડનાં પાંદડા
પાંડ=પહાડ
કરાડ=કરાડા; ગુફા
સિંધુ=દરીઓ; સમુદ્ર
સરિતા=નદી
ધાટ=પહાડ ઉપર ચઢવા
ઉતરવાનો રસ્તો;
ઓવારા
રળિયામણી=શોભિતી
વાટ=રસ્તો
શીતળ=ઠંડો

સાર=સારી
સૂચ=સુરજ
વરસાદ=મેહ
ઝૂલતાં=લટકતાં
મધુર=કાનને સાર લા-
ગે એવું મીઠું
નાદ=અવાજ; સાદ
કળા=તેજ; અજવાળું
રંગ=શોભા
મેદાન=ખુલ્લી લાંબી
પહોળી જગા
તરતાં=પાણી ઉપર રહેતાં
મહી=માં
આંખડી=આંખ
ચાવણું=ખાવાનું; ખોરાક
સાથ=સાથે
કળા=હકિમંત; યુક્તિ
કળી શકાય નહિ=સમ-
જી શકાય નહિ.
સરજી=પેદા કરી
સરજનહાર=પેદા કરનાર;

પરમેશ્વર
પાઠ ૩૫ મા.
કવિતાના અર્થ.
વિશાળ=મોટાં ડાળાં પાં-
ખડાં ખૂબ ફેલાએલાં
હોય એવો.
છજેલ=છવાઈ રહેલી
તાંબુ=કપડાનું ધર
તાડ=સૌથી ઉંચું ઝાડ
કેળ=કેળાનું ઝાડ
પદ્મવ=પાંદડાં
વનરપતિ=ઝાડ, છોડ
વેલા વગેરે
ધરી=પહેરી
રહોય=શોભે
કોયલ=કાળા રંગનું
મધુર રાગનું પક્ષી
કલોલ=મળ; ખુશાલી
તીતર=તીથ્થા રાગનું પક્ષી
વિશેષ=વધારે
બેશ=સરસ; સારી રીતે

ખીજી ઘોરણ માટે પદાર્થ પાઠ ભા. રજો. ૫ આના. (૧૭)

કેસુડો=ખાખરનાં ફૂલ-
નો રંગ.

ઘોળીને=પાણી જેવો
કરીને; હલાવીને.

કુવારા=પાણી ઉંચું
ઉડાડવા માટે બના-
વેલો ધાટ.

નવરંગ=તરેહ તરેહના
રંગ.

અપાર=ધણુંજ.

મોર=આંખાનાં ફૂલ.

કોર=ખાણુ.

ચાંદની=ચંદ્રમાનું અ-
જવાળું.

પાઠ ૩૬ મો.

ટેકરો=નાનો ડુંગર.

ઝોળો=પડછાયો.

પીઠ=વાંસો.

પશ્ચિમ=આથમણી;

સુરજ જે દિશામાં
આથમે છે તે.

ઉત્તર દિશા=પૂવ દિશા
તરફ મોં કરી ઉભા
રહેતાં જેણી તરફ
ડાંખો હાથ આવે તે

દક્ષિણ દિશા=પૂર્વ દિશા
તરફ મોં કરી ઉભા
રહીએ તો જમણા
હાથ તરફ જે દિશા
આવે તે.

ધ્રુવ=ઉત્તર દિશામાં
આકાશમાં જે તારો
એકની એકજ જગા-
એ ઝીણો જગતો
દેખાય છે તે. એ
તારાને ધ્રુવનો તારો
કહે છે.

સવાલ—પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશા શી રીતે ઓળખવી ? પડ-
છાયો સુરજથી કઈ દિશામાં હોય ? લાંબામાં લાંબો અને ટુંકામાં
ટુંકામાં પડછાયો કયારે હોય ? ઉત્તર દિશા શી રીતે જાણવી ?
દક્ષિણ દિશાઓ શા શા ઉપરથી જાણી શકાય ? રાત્રે દિશા શા
ઉપરથી જાણી શકાય ? સામાસામી દિશાઓ ગણાવો.

પાઠ ૩૭ મો.

એસતું વરસ=કારતક
સૂદ ૧.

દાંડી=પંખાની હાથમાં
પકડવાની લાકડી.

માપ=ભરતર.

મથાળે=ટોચે

કુટ=પાર ઈંચ; અડધો
ગજ.

લંબાણ=લાંબાપણું.

પહોળાઈ=પહોળાપણું.

ઈંચ=તમ્મ; સવાકા જે-

ટલી જગા.

મધ્યમાં=વચમાં.

પગથીઉં=નાની ઓ-

સરી

થોર=થુવેરીઆ

કરા=ભીંત.

સવાલ—નક્શામાં ઉત્તર દિશા કયાં હોય છે ? ઉત્તરની
સામેની કઈ દિશા ? પૂર્વ ને પશ્ચિમ દિશા શી રીતે ઓળખવી ?
નિશાનનો નકશો શી રીતે કાઢવો ?

પાઠ ૩૮ મો.	ચાલતી ગાડી.	ખેતર=અનાજ, ધાસ
ઘોરી=સરીયામ.	નિશાન=એધાણુ.	પાકે છે તે જગા.
આગગાડી=વરાળથી	સમજ=સમજણુ.	ગોચર=ગાયોને ચરવાની
		જમીન.

સવાલ—સ્તો બતાવવાને બેઠડી લીટી શા માટે દોરવી ? નદી કેણી તરફ વહે ?

પાઠ ૩૯ મો.	ગામાં.	પાળ=કારણુ.
વગડામાં=ઉજ્જડ જ-	ઢાળ=ઢોળાવ.	ડાંગર=ભાત
ગામાં.	દહેર=દેવળ.	મસ=ઘણું
પોપડો=ઢોરને ચરવાની	કાઠે=કિનારે.	ધશાન=ઉત્તર અને પૂર્વ
જગા; ચરો; ખીડ.	ભાડુ=કાંઠાપરની ખેડવા	દિશા વચ્ચેનો ખુણો
આંખાવાડી=આંખાનાં	લાયક જગા.	નજરે પડ્યા=દેખાયા
ઝાડ ઘણું હોય એ-	વહેણુ=રેલો.	સુગમ=સહેલું.
વી વાડી.	ચાલાક=ચંચળ.	
નિચાણુમાં=ઢળતી જ-	પાર=કાઠો; કિનારો.	

સવાલ—પવન કઈ દિશા તરફ વાતો હતો તે શા ઉપરથી કહ્યું ? ટાઢો પવન લાગવાનું કારણ શું ? તળાવ કોને કહેવું ? નદીને કેટલા કાંઠા હોય અને તે કયા કયા ? જમણો અને ડાબો કાઠો શી રીતે જાણી શકાય ? નદી શા શા કામમાં આવે ? ખુણા કેટલા છે અને તે કયા કયા ? કઈ કઈ દિશાઓની વચ્ચે ખુણા હોય નહિ ?

પાઠ ૪૦ મો.	ગામનો બદોબસ્ત	ના પગારનો સિપાઈ.
વાળુ=રાતનું જમવાનું	રાખનાર પટેલ	મોમલદાર=તાલુકાનો
ગમ્યું=ગોઠવું.	ગંધ=ખરાબ વાસ.	ઉપરી અમલદાર; પટે-
ચારો=સરકારી ઉતારાનું	બદોબસ્ત=ગોઠવણુ.	લ તલાટીનો ઉપરી
મકાન	હવાલદાર=પટેલના તા-	ભરણું=પટેલ તલાટીએ
નુખી=ગામનો ઉપરી;	ખાનો ૪,૫ રૂપીઆ-	ખેડુત પાસેથી સરકારી

માગતા રૂપીઆ લઈ
એકઠા કર્યા હોય તે
તલાટી=ગામની વસુ-
લાત ઉધરાવનાર.
રાવણીઓ=વરતણીઓ
તાલુકો=વણું ગામ

મળીને થએલો તે.
તાલુકો=મુખ્ય કચેરીએ
હુંડી=રૂપીઆ મળવાનો
કાગળ; મનીઓર્ડર.
માસ્તર સાહેબ=પોસ્ટ
માસ્તર.

ટપાલી=કામળ વહેંચનાર
ગેરહાજર=હાજર નહિ તે
માંદો=ખિમાર.
દાકતર=અંગ્રેજી દવા
જાણનાર વૈદ્ય.

સવાલ—ચોરો એટલે શું ? મુખી, તલાટી, ટપાલી, પોસ્ટ
માસ્તર એ દરેકનાં કામ સમજાવો.

પાઠ ૪૨ મો.
સોનેરી=સોનાના રંગ
જેવો; પીળો.
અંગારા=સળગતા
કોયલા.
અળકતો=ઝળકતો.
દાતણપાણી=દાંત સાફ

કરવા તથા મોઢું
ઘોવું તે.
ધંધો=રોજગાર; વેપાર
ખેડુત=ખેતીનું કામ
કરનાર.
હળ=જમીન ખેડવાનું
ઓળર.

ઝાડીને=ઝપડીને.
ખોરાક=ખાવાની ચીજો
તાજી=તરતની.
લહેર=સપાટા.
જનન=માણસ.
નમતો=આથમતો.
ઘોંઘાટ=અવાજ.

સવાલ—મુરજ ઊગતા પહેલાં પૂવ દિશામાં વાદળ અને વા-
દળાંનો કોરો કેવી જણાય છે ? અજવાળું શેમાંથી આવે છે ? સ-
વાર થઈ શાથી જણાય ? સવારમાં માણસ, પશુ, પક્ષી શું શું કરે
છે ? છોકરાઓએ પાઠ ક્યારે કરવા જોઈએ ? સાંજ પડી ક્યારે ક-
હેવાય ? મુરજ ઊગતા પહેલાં અને આથમ્યા પછી થોડું અજવાળું
રહે છે તેને શું કહે છે ? (જ. ઝળઝળાડ) સાંજના દેખાવની
વાત કહો.

પાઠ ૪૨ મો.
પાતો=પુકાતો.
જોરથી=ઝડપથી
કરી જાય છે=હંડી પડી

જાય છે.
ટિકીટ=આગગાડીમાં
ખેસવાની ચિઠ્ઠી.
ગુંગળાઈ=મુંગઈ.

ઝપાટો=સપાટો.
તોફાન=પવનનું બહુ
જોરથી વાવું તે.
ઉથલી=ગમડી; ફેરવાઈ

(૨૦) બીજા ધોરણનો “મુખગંધિત શિક્ષક” દોઢ આનો.

મુખમાંથી=જડમાંથી.	ધસડી=ખેંચી.	અકળામણુ=ગભરામણુ
ભરવાડ=ઘેટાં બકરાં	ધાન્ય=અનાજ.	વાદળાં=વરાળના જથ્થા
ચરાવનાર.	વહાણો=મોટી હોડીઓ	

સવાલ—હવા ક્યાં ક્યાં હોય છે? બધેજ હવા છે એ સાબિત કરી બતાવો. હવાની જરૂર કોને કોને છે? હવા ન હોય તો શું થાય? પવન એટલે શું? હવા ને પવનમાં શો ફેર છે? પવનનું તોફાન ક્યારે થાય? પવનથી થતા ફાયદા ગેરફાયદા ગણાવો.

સાર—આપણે હવા વગર જીવી શકીએ નહિ, માટે દયાળુ પરમેશ્વરે તે બધે ઠેકાણે ભરી રાખી છે.

પાઠ ૪૩ મો.	નિદ્રિય=દયા વગરનો	તળીડં=નીચેનો ભાગ.
કંકડા=ટુકડા.	કઠણુ=સખત.	જંતુ=ઝીણાં જીવડાં
દુઃખ=વીટંમણા.	ગાંગડો=ગઢો.	વેહ=છિદ્ર; કાણાં
ચુરો=નુકો.	ઝાંખો=ચળકાટ વગરનો	થર=પડ.
કણુ=રજકણુ	કોત્ત=કેત.	ચાંચવો=જમીન ખોદ-
ધુટા=જુદા.	કહેણી=કહેતી; કહેવત	વાનું ઓળર; તીકમ
અક્ષરો=હરફો; દસ્તકો	જન્મ=પેદાસ.	હકીકત=વાત.
ખીગળનો=રસ થતો	દરીઓ=સાગર; સમુદ્ર	

સવાલ—ચાકનો કેમ સહેલાઈથી ભુકો થઈ શકે છે? ચાક પોચો છે તેથી શા શા ઉપયોગમાં આવે છે? ચાકને ભટ્ટીમાં નાખે તો શું બને? ચુનો શું કામમાં આવે? ચાક પાણીમાં ઓગળે કે નહિ? પાણીમાં ઓગળે એવા પદાર્થનાં નામ દો? જે પદાર્થ પાણીમાં ઓગળી જાય તે કેવા પદાર્થ કહેવાય? જ. દ્રાવ્ય. ન ઓગળે તે કેવા કહેવાય? જ. અદ્રાવ્ય. ચાકમાં કયો ગુણ છે કે જેથી તે પાણી ચૂસે છે? જ. છિદ્રાળુ. બીજા કયા કયા પદાર્થો પાણી ચૂસે છે?

ખીજી ધોરણ માટે પદાર્થપાઠ લા. રજી પ. આના (૨૧)

હિદ્રાળુ પદાર્થનાં નામ દો. ચાક દેવતામાં પીગળી જાય છે કે નહિ? દેવતામાં ન પીગળે એવા પદાર્થનાં નામ દો. ઓગળવું અને પીગળવું એમાં ફેર શું? ચાકને ભોંયપર પછાડીએ તો શું થાય? ચાકમાં કયો ગુણ છે કે જેથી તેને પછાડવાથી ભાંગી જાય છે? જ. ખરડ. ખરડ ગુણવાળી ચીજોનાં નામ દો. ચાક શી રીતે બને છે? જે પદાર્થો જમીનમાંથી નીકળે તે કેવા પદાર્થો કહેવાય? જ. ખનીજ. ખનીજ પદાર્થનાં નામ દો. ચાકનો ઉપયોગ કહો.

પાઠ ૪૪ મો.	કાતર=કાપવાનું ઓગર	ખાટી=ખટાશવાળી
ટીપ છે=ધડે છે.	ચંબુ=શિરોધ	ઝેરી=ઝેરવાળો.
પતરા=ધાતુને ટીપીને	નાળચાં=નળી	સિક્કા=ચલણી નાણું
અથવા રસ કરીને લાંબા ચોડા બનાવે છે તે	કથરોટ=મોટી થાળી	ટંકશાળ=સિક્કા પાડવાની જગા.
ગાળીને=રસ કરીને	બાઝેલા=વળગેલા	

સવાલ—તાંબા પિત્તળનાં વાસણ બનાવનાર તથા વેચનારને શું કહે છે? સુથાર, લુહાર, કુંભાર શેના ધાટ બનાવે છે? તાંબુ કયાંથી નીકળે? એ કેવો પદાર્થ કહેવાય? તાંબાનાં ગુણ કહો. તાંબાના કયા કયા વાસણો બને છે? તમારા ઘરમાં તાંબાના જે જે વાસણ હોય તે ગણાવો. તાંબાના કાટને શું કહે છે? તેનો રંગ કેવો હોય છે? તે ખાધામાં આવે તો શું થાય? તાંબા પર કાટ શી શી રીતે ચડે છે? તાંબાના વાસણ પર કાટ ન ચડે માટે શું કરે છે? કલાઈનો રંગ કેવો હોય છે? તાંબાના કયા કયા સિક્કા બને છે? ટંકશાળ એટલે શું? તાંબાનો ઉપયોગ કઈ કઈ ધાતુ બનાવવામાં થાય છે.

પાઠ ૪૫ મો.	વગેરે કાઢવા માટે ખોદેલો ખાડો	ધનામ=ખુશ થઈ આપવું તે.
ખાણ=જમીનમાંથી ધાતુ		

(૨૨) ખીબ ધોરણનો મુખગણિત શિક્ષક દોઢ આનો.

મેળવણી=મેગ	તાસકો=ઢાંકણું	કલાઇ=ઝાંખા સફેદ
ઝોગળીને=રસ થઇને	પવાલી=લાંખું પીપ	રંગની ધાતુ
મળમરાં=અડવાં, જેના	શિરોઈ=સાંકડા મોઢાંતું	માંજેલાં=ધસીને સાફ
વડે બારણું ઉઘડે	વાસણુ; ચંખુ.	કરેલાં.
દેવાય તે.	કાટ=કીટ.	સસ્તું=સોંધું.

સવાલ—ધાતુમાં કયા કયા ગુણ હોય છે ? ધાતુઓ કયાંથી નીકળે છે ? ધાતુ એ કેવો પદાર્થ કહેવાય ? પિત્તળ શી રીતે બનાવે ? પિત્તળનો રંગ કેવો હોય છે ? જસતનો રંગ કેવો હોય છે ? તાંબુ ને પિત્તળ એમાં કયું કોણું ? શા માટે પિત્તળ વધારે કઠણું ? પિત્તળનું શું શું બને છે ? તમારા ઘરમાં પિત્તળનાં વાસણુ હોય તેનાં નામ દો. પિત્તળ ઉપર કાટ ચઢે છે કે નહિ ? પિત્તળનાં વાસણુને કલાઇ કરાવવાનું કારણ શું ? તાંબુ અને પિત્તળ એમાં જલદી કોણું કટાય ? ઝાંખું કયું વહેલું પડે ? તાંબા અને પિત્તળ એમાં સસ્તું કયું ? પિત્તળ સસ્તુ શા માટે ? તાંબા અને પિત્તળનો શેરનો ભાવ શું હશે ?

પાઠ ૪૬ મો.	ઝીઝવો=એક જાતનું ધાસ	સ્તુનો કસ
ધાસનું બજાર=ધાસની	ચરાઉ=ચરનારા	દરો=એક જાતનું ધાસ;
પીડ.	ગંજી=ધાસના ઢગલા	ધરો.
ચરો=પોપડા; ધાસ જી-	ગડી=ગાંઠ	જડ=મૂળ
ગવાની જગાં; ખીડ	સુગંધ=સારી વાસ	ફરી ફરીને=વારે વારે
કુમળું=નરમ	મોથ=સુગંધીદાર ધાસ	ઉપલાણે=ઉપરના ભાગમાં
છાવામાં=ઢાંકવામાં	ખુજલી=ખજવાળ આ-	વાટ=રસ્તો.
વણીને=વળ દઇને	વી ફાલ્લા થાય તે	ચમરી=છોડ ઉપરની
મુળીઆં=મૂળ	ધુપેલ=માથામાં ધાલ-	ખાંખડી
ધાર=અણી	વાનું તેલ.	સુંવાળી=લીસી
દાબ=દરબ	અત્તર=સુગંધીદાર વ-	વાસ=સોડમ

બીજા ધોરણ માટે પદાર્થપાઠ લા. રજો. ૫ અના. (૨૩)

સુપડા=ઝાડકવાને;	સાદડી=ચટાઈ	મુંજ=સરકટની પાંદડીને
વાંસની ચીપ કે ધા-	પડા=ઝુડી	પલાળી કુટેલી તે
સતું બનાવેલું ઓળર	કુટીને=છુટીને	ખાટલા=ઢાળીઆ

સવાલ—જે ખેતરમાં દાલ ઊગે તે ખેતર શા કારણથી નકામું થઈ જાય છે ? દાલના મુળીઆં કેવાં હોય ? એની પાંદડીની કોરકેવી હોય છે ? કુમળું દાલ શું કામમાં આવે છે ? પાકટ થયા પછી શું કામમાં આવે છે ? દાલ શું કામમાં આવે છે ? ઝીંઝવે શું કામમાં આવે છે ? તે ક્યાં ઊગે છે ? એના મુળીઆં પર શું થાય છે ? એ ગડીને શું કહે છે ? મોથ શા શા કામમાં આવે છે ? ઝીણી ઝીણી સોય જેવી પાંદડીવાળું જળ જેવું કયું ધાસ થાય છે ? દરે કાઢી નાંખવા છતાં ફરીથી કેમ ઊગી નીકળે છે ? સરકટ ક્યાં થાય ? સરકટ જનાવરના ખાંધામાં આવે છે કે નહિ ? નહિ આવવાનું કારણ શું ? સરકટની સળીઓ સુકાયા પછી શા શા કામમાં આવે છે ? એની પાંદડીને કુટીને પલાળે છે તેને શું કહે છે ? મુંજ શું કામમાં આવે છે ? કયા કયા ધાસ ખાટલા ભરવાના કામમાં આવે છે ?

પાઠ ૪૭ એ.	વગેરે કાઢી ગએલો	દેખરા=મીઠું મરચું
વાવવા=રોપવા	કચરો.	નાખી જીવાર બાજરી-
સાંઠા=સોટા	પૂરી=નાખીને	ના કરેલા રોટલા
પરાળ=ભાતનું ધાસ	બીલ=વગડામાં રહેનાર	ખસલી=એક જાતનું
ગાંઠ=ગડી (વગરની	જાત	ધાસ
સળંગ=આખી; સાંઠા	નાગલી=આવટો	કઢ્ય=જીવારનો સુકો
પેર=પેરીઠું	સામો=એક જાતના	સાંઠો
મુચ્છો=મુંચળું; જથો	ધાસનું બી	રાતડીઓ=રાતી જીવાર
નજર કરો=ધ્યાન આપો	થેક=ચીઠા કે ડુંગળાનાં	બીડ=ધાસ ઊભવાની
બી=બીયાં	મૂળની ગંધ	જમીન; ચરો
ખાતર=ધાસ છાણ		

(૨૪) મુરત શહેર તથા ચોર્યાસી તાલુકાને

સંવાલ—બાજરી, જુવાર અને ડાંગરના છોડનો ધાસની સાથે મુકાબલો કરો. આપણે અનાજ ખાઈએ છીએ તે શું છે ? ધાસનું ખી નાનું અને અનાજનું મોટું હોવાનું કારણ શું ? મહીકાઠો કયાં આવ્યો ? મહીકાઠાના બીજ લોકો કયું કયું અનાજ ખાય છે ?

પાઠ ૪૮ માં.

આળસુ=મુરત

કવિતાના અર્થ

સખત=અહુ
એક સામટું=સાથે લાગુ
લાણુ=સુરજ
દણો=જુવાર અડદ વગેરે
કોઠ=ઢોરખાંધવાની જગો
નીરં છું=નાખું છું
છાશ=દહીમાં પાણી ના-
ખી વલોવી બનાવે છે તે
કૌવત=જેર
ચવડું=હળના નીચેનાં
ભાગમાં કોશની સાથે
અણીવાળું લાકડું
હોય છે તે

સેડ=હળમાંની વચમાંનો
લાંખો સાટો
ચાસ=ખેતરમાં હળે કરી
પાડેલા આડા ઉભા
લિસોટા
હળપુણી=હળમાં લોઢાની
કોશ હોય છે તે
ધુસરી=બળદની ખાંધે
રહે છે તે લાકડું
છડો=હળને છેડે પકડ-
વાને ખીલી જેવું
હોય છે તે; હલેડી

તાત=આપ
નીપળવે=પકવે
અન્ન=અનાજ
ધરે=પહેરે
સહે=ખમે; વેડે
લટું=જખરો; મજખુત
ઉત્તમ=સારી
પર=પારકો
ઉપકારી=આભારી
દીએ=આપે
શીખ=શિખામણ
ખંત=કાળજી

જમતનો તાત ગણાય એટલે જેવી રીતે આપ છોકરાનું પોષણ કરે છે તેવીજ રીતે ખેડુત ધાન્ય ઉપજાવી આપ્યા જમતનું પોષણ કરે છે માટે. ખેતીને ઉત્તમ કહેવાનું કારણ એ કે એ ધંધો સ્વતંત્ર છે, અનાજ જેવી જીવવાને જરૂરની ધણી કામની વસ્તુ તે નીપળવે છે. માટે.

હળની હકીકત—હળના મુખ્ય બે ભાગ છે, હળના પાછલા ભાગને તુંચું અને આમલા ભાગને સેડ કહે છે. સેડની લંબાઈ ૧૦ ફુટ અને તુંચાની લંબાઈ ૪ ફુટ હોય છે. તુંચું વચમાંથી જડું નીચેથી અણીદાર અને કિરચી પાતળું હોય છે. જડા ભાગમાં એકે એક ધામે છે. તુંચામાં હળપુણી, ચવડું અને કસવાળો હોય છે. હળપુણી લોઢાની

હોય છે, ને તે નીચેને છેડે ચવડાની ઉપર રહે છે. ચવડું પણ અણી-દાર ને ત્રણ પાસાવાળું હોય છે. સેડને ખીજે છેડે ખીલો હોય છે તેને સગન (સબધીઆ) કહે છે, તેને ધુસરું ખાંધે છે. ધુસરું બળદની ખાંધ પર મુકે છે; ધુસરું બળદની ખાંધેથી ખસી ન જાય માટે ધુસરાને બંને છેડે લાકડાની સામેલ હોય છે તે બળદની ડોકે જોતરથી ખાંધે છે. હળપુણી છેડેથી અણીદાર હોય છે, તેનાથી જમીન ખેડાય છે. હળપુણી જલદી ધસાઈ કે ભાંગી ન જાય માટે લોઢાની કરે છે. તુંગાના ઉપરના ભાગમાં મુઠ્ઠીમાં આવે એવો લાકડાનો ગોળ કકડો બેસાડેલો હોય તેને છડો કહે છે. હળ હાંકતી વખત ખેડૂત છડા પર ભાર દે છે તેથી હળપુણી ભોંયમાં ઉતરે છે, એથી જમીન ખોદાઈને પોચી થાય છે ને ચાસ પડે છે.

સવાલ—હળતું ફોઈંગ પાડી તેના દરેક ભાગ પર નામ લખો.
હળના દરેક ભાગનો ઉપયોગ સમજાવો.

પાઠ ૪૯ મો.

પાળ=કોરણુ	લીલાછમ=ધણાંજ લીલા	ભરડીને=ભચરડીને
	ધર=કુમળા છોડ	છોડા=ફોતરાં; છોતરાં
	ઝીલવો=ખમવો	

સવાલ—ડાંગર શી રીતે વાવે છે ? ધર એટલે શું ? ડાંગર ક્યારડામાં શા માટે રોપે ? ડાંગરના છોડ પાકે ત્યારે કેવા રંગના થાય છે ? ડાંગર પાક્યા પછી શું શું કરે ત્યારે ચોખા થાય ?

પાઠ ૫૦ મો.

કોલુ=શેરડીનો રસ	વેંત=બિલ્લસ	ફુકર=ભુંડ
કાઢવાનો સાંચો	આંખ=કળી	શિયાળવાં=શિયાળ
પડછા=પાંતરાં; ચમરી	પીત=પાણીથી થતું જે	સંભાળ=તપાસ
રસ=રસ	કરસણુ શાક વગેરે	પાકટ=પાકી
સંબધી=વિષે; બાબત	તરકારી=શાક	તાવડો=મોટો પેણો
પેડું=મરી	માંસ=મહીના	ઘારી=પડ

સવાલ—શેરડી શી રીતે રોપે છે ? શેરડીની આંખ બતાવો.

(૨૬) બીજા ધોરણ માટે “દ્વિતીય શિક્ષણ” ૪ પાઠ.

કોણું એટલે શું ? કોણું શેનું બનાવે છે ? શેરડીમાંથી રસ શી રીતે કાઢે છે ? રસનો ગોળ શી રીતે બનાવે છે ?

પાઠ પર મો.	ઉજળો=સફેદ	કરે છે તે
રસોધ=રાંધવાનું કામ	ભાવ=હોંસ	જેર=શક્તિ
તકરાર=વઢવાડ; રકઝક	સારા=સાગ્ગ	નકામો=ફેકટ
વઢવા=લઢવા	લોટ=આટો	હિસાબ=ગણતરી
ધીમા=શાંત	કણુક=લોટમાં પાણી	ઉપયોગના=જરૂરના
	નાખી લોંદા જેવું	પૈસાદાર=પૈસાવાળા

સવાલ—માંદા અને દાંત વગરના માણસને કયો ખોરાક વધારે ઉપયોગી ? તેનું કારણ શું ? ભાત શી રીતે બનાવે છે ? રોટલી શેની બનાવે છે ? ઘઉંની રોટલી શી રીતે બનાવે છે ? ગરીબ માણસો ઘઉં કેમ ખાતાં નથી ?

પાઠ પર મો.	ધ્રુષ્ઠા=મરજી	નિશાળ=ટોકાણું
મધપુડો=મધમાખીએ બનાવેલો પુડો	નર=પુરૂષ	મનોહર=મોહ પમાડનાર
લટકતો=ટીંગાતો	છ ખુણાવાળાં=છ ખુણાના આકારના	રચે=બનાવે
વાધરી=શિકારી	જન્મ=જિંદગાની	તત્કાળ=તરત
કામળો=જિનતું લુગડું	રક્ષણુ=અચાપ	ચુસી=સોષી
ધુણી=ધુમાતો દેવતા	ડંખ=ચટકો	સરે=ચાપ
સળગતા છાખા વજેરે	પેસવા=દાખત્ર થવા	ગુણુ=ફાયદો; લાભ
ધરખાર વગરના=રખડતા	દયા=રહેમ	તમામ=અધું
પારકો=પરાયો; બીજનો	કવિતાના અર્થ.	તજે=છોડી દે
ચીજ=વસ્તુ	હુતર=કસબ; કારીગરી	ઉદ્યોગી=મહેનતુ
		પંકાય=વખણાય

સવાલ—મધપુડો કોણ બાંધે છે અને તે ક્યાં ક્યાં બાંધે છે ? મધ ક્યાંથી લાવે છે ? મીણુ શેમાંથી બનાવે છે ? મધપુડામાં કેટલી જાતની માખીઓ હોય છે અને તે કઈ કઈ ? રાણીનું કામ શું છે ? મધ-

બીજા ધોરણ માટે પદાર્થપાઠ ભા. ૨જો. ૫ આના- (૨૭)

પુડાનાં ખાનાં કેટલા ખુણાવાળા હોય ? ખાનાં કેટલી જાતનાં હોય છે ? ઈંડાં ક્યાં ખાનામાં મૂકે છે અને તે કોણ મૂકે છે ? મોટા ખાનામાં ક્યાં ઈંડાં મૂકવામાં આવે છે ? રાણી અને કામ કરનારી માખીમાં શો ફેર હોય છે ? કામ કરનારી માખીઓ શું શું કામ કરે છે ? નર અને માખીમાં શો ફેર હોય છે ? નરને મારી નાખવાનું કારણ શું ? મધ અને મીણનો ઉપયોગ કહો. મધમાખી પરથી આપણે શું શિખામણ લેવી ?

પાઠ ૫૩ મો.
શિખ=મુસલમાનની એક જાત.

ખતક=પાણીવાળી જગામાં રહેનાર પક્ષી.
પીછાં=પાંછ.

ચીકટ=ચિકાસ
લિંગતું=પલળતું

નખગું=કમળનેર
જોડાએલાં=સંધાએલાં
દાઢ=ખેવડા દાંત

અણીદાર=તીણા
ગળી જાય છે=ઉતારી દે છે.

જળવે=સાચવે; સંભાળે
ઢાંકી=છુપાવી

ખીકણ=ખીએ એવો
ધસીને દોડે છે=દુમલો કરે છે

માંજર=કલગી.
દીપે છે=શોભે છે.

ખોતરવાની=ખોદવાની
વાહણવાય=સવાર થાય

સવાલ—ખતક કેવી જગામાં રહે છે ? ખતકનું શરીર કેમ ભિંજતું નથી ? ખતક શું ખાય છે ? ખતકની ચાંચ કેવી હોય છે ? ખતકને પાંખ છે ત્યારે કેમ ઊડી શકતી નથી ? ખતકને કેટલા પગ હોય છે ? દરેક પગે કેટલાં આંગળાં હોય અને ક્યાં હોય છે ? આપણે પાણીપર ચાલી શકતા નથી. અને ખતક શા માટે ચાલી શકે છે ? ખતક ખોરાકના કકડા કેમ કરી શકતી નથી ? મરઘા અને ખતકની ચાંચમાં ફેર શું ? મરઘા પાણીપર કેમ ચાલી શકતા નથી ? મરઘી છે કે મરઘો તે શી રીતે ઝોળખી શકાય ? મરઘા શા માટે પાળતા હશે ? મરઘા કોણ પાળે છે ? મરઘો ક્યારે ક્યારે ખોલે છે તે શું ખોલે છે ?

જવાબ—મરઘો ખોલે છે તે પરથી સવાર ને અપોર સમજાય છે.

પાઠ ૫૪ મા.

કાબરી=કાબર ચીતરી
કપાસમાંથી કપા-
સીઆ કાઢી લીધા
પછી જે રહે છે તે
તણખલાં=તરણાં

માળો=પક્ષીનું ઘર
ખુણેખોચરે=ખુણામાં
દરેક ફેરે=દરેક વખતે
ભુરા=આસમાની
ટપકાં=છાંટ

લગી=સુધી
રઝળીને=રખડીને
ફાયદો=ગુણ
વીણી વીણીને=શોધી
શોધીને
ભો=ખીક; ડર

સવાલ—ચકલીના શરીરના ભાગ ગણાવો. ચકલીની ચાંચ કેવી હોય છે? ચકલી કેવા કેવા રંગની હોય છે? ચકલીને એક એક પગે કેટલાં આંગળાં હોય અને તે કેવી રીતે હોય છે. ચકલી ક્યાં રહે છે? માળા શેનાં બનાવે છે? ચકલી વરસમાં કેટલીવાર ઇંડાં મૂકે છે? દરેક ફેરે કેટલાં કેટલાં ઇંડાં મૂકે છે? ઇંડાંનો રંગ કેવો હોય છે? ચકલી બચ્ચાંને ક્યાં સુધી ખવડાવે છે? ચકલી શું શું ખાય છે? ચકલી ખેડુતને શો ફાયદો કરે છે અને તે કેવી રીતે? ચકલીને કોની કોની ખીક હોય છે? ચકલી ને ચકલો ઓળખવાની નિશાની શું?

પાઠ ૫૫ મા.

દેખાવ=શેખા
ગરદન=ખોચી
કેશવાળી=ધોડાની ગર-
દન પરના વાળ
નકર=સગીન
સપાટ=સરખી
લગામ=દોર
તીણુ=ધારવાળા

ચપટા=ખેડેલા
ભુસું=થુસું
દાણુ=અનાજ
મજલ=મુસાફરી; અંતર
પાણીદાર=જેરવાળી;
ઝડપથી દોડનાર,
અરખી=અરખસ્તાની
નીમકહલાલ=ખાય તેનું
બહુ કરનાર; ધણી-

નું બહુ ચાહનાર
ધણી=માલીક
પ્રીતિ=હેત; પ્યાર
શરત=હોડ; હારજીત
ટટ્ટી=કામડાની વાડ
કુદાવે=ફલંગ મરાવે.
જીન=ચામડાનું પલાણુ
સવારી કરે છે=ખેસી
મુસાફરી કરે છે.

સવાલ—ધોડાની ગરદન પરના વાળને શું કહે છે? કેશવાળા કોને કોને હોય છે? ધોડો સપાટ જમીનપર સપાટાખંધ દોડી શક-
વાનું કારણ શું? એના કાન કેન્ના હોય છે? લગામ ક્યાં ધાલે છે?

કયા દાંત વડે ખોરાક કાપે અને કયા વડે ચાવે છે? ઘોડો શું શું ખાય છે? નાળ શા માટે જડાવે છે? ઘોડાનો રંગ કેવો હોય છે? ઘોડાની કંઈ કંઈ જાતો છે? ઘોડામાં કયા કયા ગુણ છે? ઘોડો શા શા ઉપયોગમાં આવે છે? ઘોડો કેટલા વરસ સુધી જીવી શકે છે?

શેડ=સાફકાર	ભૂકવું=ગધેડાનું ખોલવું.	મનાર.
નાળબંધ=નાળ જડનાર	અડીઅલ=અડીઅય	કલાગર=કલા પ્રમાણે
ખરી=જનાવરના પગના	એવું; જીદી; હડીલું.	ચાલનાર
તળીઆનું હાડકું	ટાક=અક્કલ વગરનો	ટકું=નાનો ઘોડો
ફેર=તફાવત	નવાઇ=અચરતી	ખચ્ચર=ગધેડી ને ઘોડા-
ઝુમખો=જથો	મહેનતુ=મહેનત કરે	ના સંગમથી પેદા
ખાંખારે=હણહણે	એવું	થએલો તે
	ધીરજવાળું=દુઃખ ખ-	વાળ=નિમાળા

ઘોડો, ખચ્ચર અને ગધેડાનો મુકાબલો—ત્રણને બે આંખ, બે કાન, ડોકું, મોં, માથું, પીઠ, પુછડું, અને ચાર પગ હોય છે. ત્રણેનું મોં લાંબુ હોય છે. ત્રણેના શરીરપર ટુંકા વાળ છે; પગને તળીએ ગોળ દાખડા છે. ઘોડા અને ખચ્ચરના ડોકપર કેશવાળી હોય છે. ઘોડા ને ખચ્ચરના પુછડાપર મોટા લાંબા વાળ આપે પુછડે હોય છે. ખચ્ચર ને ગધેડાના કાન મોટા હોય છે. ગધેડા કરતાં ખચ્ચર મોટું, ને ખચ્ચર કરતાં ઘોડો મોટો હોય છે.

પાઠ પૃથ મો.	ભાગ	છેડો=નાકું
ગોકળગાય=પરમેશ્વરની ગાય.	તાળવું=મોઢાની અંદર-નો ઉપલો ભાગ	મૂળ=શરૂઆત
વાનાં=વસ્તુ	ભવાં=ભર; આંખ ઉ-	ગળું=મોચીની પછવા-
ધડ=મોચીથી પગ સુ-	પરના કમાનદાર વાળ.	ડેનો ભાગ.
ધીનો બધો ભાગ	પોપચું=આંખનું ઢાંકણ	વચ્ચે ગાળે=વચ્ચેવચ્ચે
ડોકું=ધડની ઉપરનો	ખાળે છે=અટકાવે છે.	કેડ=કમર
		દીંચણુ=ધુંટણુ

(૩૦) બીજા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” હોઠ આનો.

શરીર વિષે—શરીરના મુખ્ય બે ભાગ ડોકું ને ધડ છે. ડોકામાં માથું, (માથા ઉપરનો ભાગ ખોપરી કહેવાય છે તે પર વાળ હોય છે.) કપાળ, લમણાં, કાન, આંખ, નાક, મોઢું. મોઢાની અંદર જીભ, દાંત અને તાળવું છે. ગાલ, ગળું, બોચી, દાઢી અને હડપચી છે. ધડમાં બે હાથ, ખભા, બગલ, છાતી, પેટ, કુટી, પેદું, કેડ, વાંસો, બે પગ, જાંઘ, ઢીચણ, નજો, પાટલી, તળીઉં, એડી, અને ધુંટી છે.

પાઠ ૫૮ મો.	રીકર=ચીંતા	જ્ઞાન=સમજ
આકાર=ધાટ	ધ્યાકો=અવાજો	

સવાલ—છદ્રિયો કોને કહેવી? છદ્રિયો કેટલી છે ને તે કય કય? આંખ, કાન, જીભ અને ચામડીનો ઉપયોગ કહો. આંખ વડે પદાર્થના કયા કયા ગુણ જાણી શકાય? જ. રંગ, આકાર અને ચળકાટ. હાથ વડે પદાર્થના કયા કયા ગુણ જાણી શકાય? જ. ભારે કે હલકું; પોચું કે કઠણું; લીસું કે ખરબચડું, ટાઢું કે ઉતું; અને આકાર. કાન, નાક, અને જીભ વડે પદાર્થના કયા ગુણ જાણાય? નાક વડે વાસ; કાન વડે અવાજ અથવા રણકો; જીભવડે સ્વાદ.

પાઠ ૫૯ મો.	અને વાદળી રંગ	વાનું સુતરાઉ લુગડું
રંગરેજ=રંગારો.	ઝાંખાં=તેજ વગરનાં	ગળીનો રંગ=કાળો રંગ
શુદ્ધી=રજ	સેલાં=દોષદા	વત્તા=વધારે
મૂળરંગ=લાલ પીળો	સાલ્લો=આયડીને પહેર	ખુલ્લતા=ખદાર પડતાં

સવાલ—રંગરેજ શું કામ કરે છે? મૂળ રંગ ગણાવો. કીર-મજી રંગ બનાવવાની રીત કહો. કીરમજી રંગથી કયા કયા લુગડાં રંગાય છે? કેસરીઓ રંગ શી રીતે બનાવવો? કેસરીઓ રંગ કહેવાનું કારણ શું? લીલો, નારંગી, તપખીરી અને કત્યાઈ રંગ શી રીતે બનાવવો? ઘોળા રંગમાં થોડો કાળો રંગ મેળવીએ તો કયો રંગ બને? ઝાંખો ભુરો રંગ શી રીતે બને? ખુલ્લો વાદળી રંગ બનાવો. ગુલાબી શું શું મેળવીને બનાવે છે? મૂળ રંગ પરથી બીજા રંગો શી રીતે બનાવે છે?

પાઠ ૬૦ મો.	છીંટ=તરેહવાળું કપડું	ગરજ સારે છે=કામ કરે છે.
ઉધાડો=નાગો; લુગડાં પહેર્યા વગરનો	જંગલી=સમજણ વગરના.	ભીંગડાં=જાડાં પડ
કાંતીને=તાર કાઢીને વણે છે=અનાવે છે.	છાલ=છોડું	જામદાની=ઝીણું ખુદા-દાર લુગડું
દોશીવાણીઓ=કાપડીઓ.	રંગદાર=રંગવાળા	ખાસ્તો=સુતરાડી કપડું
	ઢાંકણ=કવર	ખાદી=દોડી.
	રવાંટી=ઝીણા વાળ	

સવાલ—લુગડાં પહેરવાથી શો ફાયદો ? જિન એટલે શું ? જિનનું કયું કયું કાપડ અને ? ઘેટાને ટાઢ કેમ વાતી નથી ? જિન સિવાય બીજા શેનાં લુગડાં અને છે ? ૩ ક્યાં થાય છે ? ૩નાં લુગડાં શી રીતે અને ? ૩નાં ક્યાં ક્યાં લુગડાં થાય છે ? જંગલી લોકો જિન અને ૩નાં લુગડાં પહેરતાં નથી ત્યારે કેવાં કેવાં લુગડાં પહેરે છે ? ૫થુ પક્ષીને લુગડાં પહેરવાની જરૂર શા માટે પડતી નથી ?

કવિતાની સમજૂતી.

કવિતાની ૧. પાઠ ૨. સવારના પહોરમાં શું શું અને છે તેની હકીકત.

હે ! મારા વહાલા દીકરા તું જિહ. જંગલમાં પક્ષીઓ બોલે છે. રાત પુરી થઈ ને સવાર પડી, પૂર્વ દિશામાં સુરજ ઊગવાની ને-યારી થવાથી અજવાળું થયું; તેથી જાત જાતના રંગો દેખાય છે અને ઝાડનાં પાંદડાં હાલે છે. માટે હે ! મારા વહાલા દીકરા તું જિહ. જંગલમાં પક્ષીઓ બોલે છે (૧) મરઘા કુકરેકુક કરે છે અને કામડા કા કા કરે છે; શોભિતાં મેના, પોપટ અને મોર મીઠા બોલ બોલે છે (ટેક) (૨) સુરજના ઊગવાથી ચંદ્રમાનું અજવાળું ઝાંખું પડ્યું, અને તારાનો પ્રકાશ દેખાતો બંધ થયો; મતલબ કે તારા દેખાતા નથી. તેથી ચોર લોકો ઝાંખવાઈ ગયા અને સંતાઈ જવાને માટે ગલીકુચી શોધે છે. (ટેક ૩) ભગત હશ્વરતું ધ્યાન ધરે છે, અને ગવૈયાઓ ગાયન ગાય છે; ઉદાર માણસો ધણું દાન આપે છે અને મુલ્લાંજી નિમાજ પઢવાને માટે જૂમ પાડે છે. (ટેક ૪) સુરજ ઊગ્યો તેથી

રાતનું અંધારું જતું રહ્યું; બમરો ગું ગું અવાજ કરી રહ્યો છે, અને કમળના, ફૂલની પાંખડીઓ ખીલી છે. (ટક ૫) જેમ જેમ સુરજનું અજવાળું વધારે વધારે પડતું જાય છે મતલબ કે જેમજેમ દવસ ચઢતો જાય છે તેમ તેમ માણસો ધધે વળગવાને માટે હેસિલા બને છે. પક્ષીઓ આકાશમાં દોડે છે, અને ઢોરો ચારો શોધે છે. (ટક ૬) ઝાડ, વેલા, ફળ અને ફૂલ એ બધા ભૂલ વગર ધીરે ધીરે ખીલે છે. ઘણાં પક્ષીઓ એકઠા થઈને તાણું અનાજ ખાવાને માટે જાય છે. (ટક ૭) હે ભાઈ ! તું ખુશી થઈને પરમેશ્વરનું નામ દઈને ઊઠ અને મન દઈને પાઠ વાંચ. એમ મા પોતાના હોકરાને કહે છે. (ટક ૮)

કવિતા ૨. પાઠ ૫ મો. સોખત તેવી અસર.

જેને જેવી સોખત તેને તેવીજ અસર થાય; જેને જેવી સોખત તેવોજ પ્યાર તેનામાં આવે. (૧) જેને જેવી સોખત તેના જેવાંજ તે કામ કરશે; જેને જેવી સોખત તેવીજ જગાએ તે જઈને ઉભો રહેશે. (૨) સારી સોખતથી સારો થશે, અને નદારી સોખતથી નદારો થશે; સારા મહેતાજીની સોખતથી વિદ્યા ભણે અરે નસીબવાન થાય મતલબ કે સારા ગુણવાળા મહેતાજીના હાથ નીચે કેળવાય તો નસીબવાન થાય (૩)

કવિતા ૩. પાઠ ૧૦ ફરી ફરીને સાડું કામ કરવા બાબત.

કરોળીઓ જાળ બનાવતાં ભોંય પર પડી જાય છે, ત્યારે ગભરાય છે અને વગર તૂટેલા (આખા) તાર ઉપર ચઢવાને માટે (ફરીથી) જાય છે. (૧) તેણે (કરોળીઓએ) તાર ઉપર ચઢવાને માટે મહેનત કરવા માંડી; પણ તરત તે નીચે પડ્યો અને ઉપર ચઢવાના કોઈ ઉપાયમાં ફાળ્યો નહિ. (૨) એવી રીતે (પડતો અને ચઢતો) ફરી ફરીને એ ત્રણ વાર મંડ્યો રહ્યો તોપણ તેમાં ફાળ્યો નહિ ત્યારે ફરીને ચઢવાને તૈયાર થયો. (૩) હિંમત રાખીને ઉમંગથી તે છઠ્ઠીવાર ચઢવાને મંડ્યો રહ્યો; તેણે ધીરજ રાખી તેથી તે નક્કી જાળમાં જ પહોંચ્યો. (૪) જો કરોળીઓએ ફરી ફરીને કાળજીથી મહેનત નહિ ફરી હોત તો પગ તળે છુંદાઈને વગર મોતે મરી જાત. (૫)

એ પ્રમાણે (કરોળીઆની પેઠે) જે માણસો મનમાં કાળજી રાખીને આળસ કાઢી નાખીને મહેનત કરે તો ધણોજ ફાયદો મેળવે.

સાર—સારં કામ ફરી ફરીને ઉમંગથી કરવું.

કવિતા ૪ થી. પાઠ ૧૫ મો. હળીમળીને રહેવા વિષે.

આપણે બંને જણુ ભાઈ અને બેન મળી સંપીને (હળીમળીને) રમીએ તો સુખ થાય અને મળ પડે, પણ જે લડીએ કે કજીએ કરીએ તો ધણી દીલગીરી થાય, આખર ઓછી થાય, અને લોકો નફારં બોલે. (૧) હે! જેરાવર આપ પરમેશ્વર તુ અમને હંમેશાં સંપ આપ; (હળીમળીને રહેવાની ખુદ્દિ આપ) જેથી કરીને અમારા દહાડા સુખમાં જાય અને કોઈ દિવસ જરાપણુ કંકાસ થાય નહિ. (૨) છોકરાં હળીમળી રહેતાં હોય અને કોઈ દિવસ કોઈ લડે કે રડે નહિ, તેઓ હળીમળીને રમે, જમે અને ગીતો ગાય તો મા ધણી ખુશી થાય. (૩) સાર—ભાઈબેન સાથે સંપસંપીને ચાલવું.

કવિતા ૫ મી. પાઠ ૧૭ મો. વગર વિચાર્યું ન કરવા આખત.

જે માણસ વિચાર કર્યા વગર કામ કરે છે, તે પાછળથી દીલગીર થાય છે; જુઓ એવાં (વગર વિચારનાં) કામ કરવાથી ધણાના જીવ જાય છે, (મરી જાય છે.) (૧) સાર—ઉતાવળથી વગર વિચારે કામ કરવું નહિ.

કવિતા ૬ ફી.

પાઠ ૨૫ મો.

કુહાડી

નાનો છોકરો આપની કુહાડી લઈ જેરાવર ડાહ્યો મરદ બન્યો ને જે કંઈ ચીજ જુએ તે ધા મારીને કાપે, એમ રમતો ગામને પાઠરે તળાવપર ગયો. (૧) ત્યાં (તળાવમાં) માછલાંએ જરા પાણી હલાવ્યું, તેથી છોકરાએ પાણીની અંદર કંધક નેપું, એટલે છોકરો મનમાં બીધો, તેથી કુહાડી પાણીમાં પડી ગઈ; તે વખતે તે

(૩૪) ખીજ ધોરણ માટે પદાર્થ પાઠ ભા. ૨ ભે. પાંચ આના.

બહુ ઘાંટે પાડીને રડ્યો. (૨) હંમેશાં પાણીમાં આમ તેમ ડોલ્યાં કરતાં અને અંદર સમાઈ જતાં એવાં દયાળુ દેવી માતા છોકરાનો અવાજ સાંભળીને (પાણી ઉપર) આવ્યાં, દેવી બોલી કે આ રૂપાની કુહાડી લે પણ છોકરો કહે છે કે હે ! માતા, મારી કુહાડી એવી નથી. (૩) ખીજ વખત સોનાની કુહાડી લાવીને બતાવી સારે માથું ધુણાવીને (ના કહીને) છોકરો કહે છે કે એ પણ મારી નથી મને તો મારી કુહાડી ઘણી ગમે છે. માટે હે ! દયાળુ માજી, તમે પાણીમાંથી મારી કુહાડી કાઢી આપો. (૪) દેવીએ કુહાડી કાઢી આપી અને છોકરા સાથે બોલ્યાં (છોકરાને કહ્યું) કે તને સુખ અને દોલત મળજો, અને પરમેશ્વરની મહેરબાની થજો. સાર—ચાચું બોલવું.

કવિતા ૭ મી. પાઠ ૩૪ ભા. પરમેશ્વરની મોટાઇ.

જગતના બનાવનાર (પરમેશ્વરે) આ દુનિયામાં ઘણીજ સારી બનાવટ કરી છે. તેણે આ દુનિયામાં નાના મોટા એમ ઘણી જાતના જીવો બનાવ્યા છે. (૧) તરેહવાર રંગના ખીલતા ફૂલો, ગાયન ગાતાં પક્ષીઓ અને સારા રંગવડે શોભતાં ઝાડનાં પાંદડાં તથા પક્ષીની પાંખો તેણે બનાવ્યાં છે. (૨) વળી પરમેશ્વરે મોટા મોટા પહાડો, ભેખડો, દરીયા, નદી, એવારા અથવા પહાડમાંથી જવા આવવાના રસ્તા, શહેર અને જંગલના રસ્તા વગેરેની આવી શોભિતી બનાવટ બનાવી છે. (૩) શિયાળામાં ઠંડો પવન સારી ઠંડક આપે છે, અને ઉનાળામાં સુરજનો તાપ નક્કી ધણો પડે છે. (૪) ચોમાસાની ઋતુમાં વરસાદ વરસે છે, ઝાડો પર ફૂલો લટકતાં દેખાય છે, અને મોરનો મીઠો અવાજ સંભળાય છે. (૫) અજવાળીઆમાં ચંદ્રનું અજવાળું આનંદ આપે છે, અને અધારીઆમાં તારાના પ્રકાશનો

ખીન્ન ધોરણ માટે દિશા શિક્ષણ ચાર પાઠ. (૩૫)

રંગ શોભિતો દેખાય છે. (૬) રમવાને અને મેળ ભોગવવાને માટે મોટાં મેદાનો બનાવ્યાં છે, વળી પાણીમાંના વેલા અને તેનાં પાંદડાં કેવાં તરે છે ! (૭) હે પરમેશ્વર, તેં જોવાને માટે આંખ આપી છે, સાંભળવાને માટે કાન આપ્યા છે, અને બોલવાને માટે જીભ આપી એ સારું કર્યું છે. (૮) વળી દાંત આપ્યા તેની સાથે ખાવાનો ખોરાક આપીને આપણાપર બહુ ઉપકાર કર્યો છે; હે! પેદા કરનાર (પરમેશ્વર) તે જે જીવિત કરી છે તે સમજી શકાય તેમ નથી. (૯) સારું—પરમેશ્વરે માણસ જાતના સુખને માટે દુનિયામાં બધી વસ્તુઓ બનાવી છે, તેનો પાડવાળવા માટે દરરોજ તેની ભક્તિ કરવી. કવિતા ૮ મી. પાઠ ૩૫ મો. પાનખર ઋતુ (વસંત ઋતુ)માં.

શું શું બને છે તેની હકીકત.

મોટા વડના ઝાડ પર પથરાએલા વેલા તે જાણે તંબુ ઉભો કર્યો હોયની ! એવું દેખાય છે, તંબુપર જેમ ધન વાવટા ફરકતા હોય તેમ કેળ, નાળિયેરી અને તાડનાં ઝાડ તે ધનને વાવટાજેવાં જણાય છે. (૧) ઝાડનાં પીળાં અને પાકાં પાંદડાં હોય તે ખરીને જમીનપર પડે છે, પછી ઝાડને નવાં પાંદડાં આવે છે તેથી ઝાડ શોભિતાં દેખાય છે. (૨) વસંત ઋતુમાં જીનનાં પાંદડાં પાકાં થવાથી ખરી પડે છે અને તેને બદલે નવાં પાંદડાં ફુટી નીકળે છે, કોયલ મધુર શબ્દ બોલે છે; તીતર, કચુતર અને ખીન્ન ધણાં પક્ષીઓ સારા રાગથી ગાય છે, અને સારી રીતે નાચે છે. (૩) લોકો કેસુડાંના ફૂલનો (કેસુડો) રંગ ઘોળીને હોળી રમે છે, એટલે રંગની એક ખીન્ન પર પીચકારી મારે છે, બાગમાં ફુઆરા ઉડાડે છે, અને બગરો તથા એકમાં પાણી છાંટે છે. મતલબ કે પાણીનો

છંટકાવ કરે છે. (૪) ભમરાઓ ગું ગું અવાજ કરે છે. અને ઝાડો પર તરેહવાર ઘણા રંગો દેખાય છે; આંખા ઉપર મોર આવવાથી તે શોભે છે, અને ચોતરફ ચાંદની શોભી રહે છે. (૫) માણસો લહેજતથી (ખુશીથી) શિખંડ ખાય છે અને ઠંડું પાણી પીએ છે. પશ્ચિમ અને દક્ષિણ તરફનાં પવનથી શરીર સુખી રહે છે. પશ્ચિમ અને દક્ષિણમાં દરીઓ હોવાથી પવન ઠંડો આવે છે.

કવિતા ૯ મી, પાઠ ૪૭ મો ખેડુત વિષે

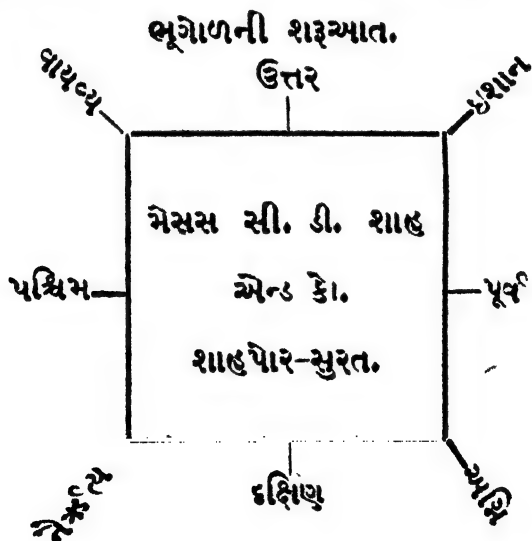
અરે! ખેતી કરનાર, તું ખરેખર જગતનો બાપ ગણાયો છે. કારણ કે તું ખેતી કરે છે તેથી બધા પ્રાણીને ખોરાક મળે છે, આ આખી દુનિયાનું પોષણ કરનાર પણ તું જ જણાય છે. (૧) તું કપાસ, ફળ, ફૂલ, ઘાસ અને અનાજ પકવે છે; તોજ બધાં પ્રાણીઓ અનાજ ખાય છે અને માણસો ખુશીથી કપડાં પહેરે છે. (૨) તું વરસાદને તડકો વેઠે છે અને વળી ઘણી મહેનત કરે છે. તેથી તું શરીરે જખરા બને છે અને હંમેશાં સંતોષથી ફરે છે એટલે સંતોષી રહે છે. (૩) ખેતી નક્કી સૈથી સારી છે, વળી તે પારકાના પર ઉપકાર કરનારી છે; તું કાળજીથી ખેતી કરે છે અને જગતને સારી શિખામણ આપે છે, કે તમે મારી પેઠે મહેનત કરશો તો જખરા, સંતોષી અને પારકાનું લલું કરનારા થશો. (૪) કહેવત છે કે “ઉત્તમ ખેતી, મધ્યમ વ્યાપાર, નફદટ નોકરી, નિદાન બિખ, એટલું ન આવડે તો દલાલી કરતાં શીખ.”

કવિતા ૧૦ મી. પાઠ ૫૨ મો. મધમાખી વિષે.

હુ! મધમાખી, તું મહેનતુ છે, અને વળી કારીગીરીની નિશાળ છે, (કારીગીરીની નિશાળ કહેવાનું કારણ એ કે મંત્રપુડાના

બીજી ચોપડીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” બે આના. (૩૭)

ખાના જેવી કારીગરી માણસથી પણ બરાબર થઈ શકે નહિ.)
મનને મોહ પમાડે એવો મધપુડો બનાવે છે, અને તરતજ તેમાં રસ
મૂકે છે. (૧) મીઠું મધ ચૂંથી લઈને તું મીણુ બનાવે છે, તેથી
(મધ અને મીણુથી) ઘણું કામ થાય છે અને તે ઘણોજ ફાયદો
કરે છે. (૨) તું નાતું સરખું જીવડું છે, પણ મોટું (ઉપયોગી) કામ
કરતું જણાય છે. વળી તું ડાહીને ચોકખી દેખાય છે, તેથી તારું
જોઈને બધા ડાહ્યા માણસો આજસ છોડી દે છે. (૩) કીડી, કરો-
ળીઆ અને મકોડા વગેરે જે મહેનતુ જીવડાં કહેવાય છે. તેમાં પણ
તુંજ વખણાય છે. મતલબ કે એ બધાં જીવડાં કરતાં તું વધારે
મહેનત કરે છે. સાર—માણસે ઉદ્યોગી ને હુન્નરી થવું.

(૩૮) ખીજા ધોરણ માટે પદાથ પાઠ લા. રજો. પાંચ આના.

દિશા—(સ. ૧) દિશા કેટલી છે ? ઉ. ચાર. (સ. ૨) દિશાનાં નામ દો. ઉ. ઉત્તર, દક્ષિણ, પૂર્વ, પશ્ચિમ. (સ. ૩) દિશા શા ઉપરથી જાણી શકશો ? ઉ. સુરજ ઉપરથી. (સ. ૪) સુરજ પરથી દિશા ઓળખવાની રીત બોલો. ઉ. જે દિશામાં સુરજ જાય તે પૂર્વ; આથમે તે પશ્ચિમ; સુરજ સામું મોં કરી ઉભા રહેવાથી ડાબા હાથ તરફની ઉત્તર અને જમણા હાથ તરફની દક્ષિણ. (સ. ૫) સુરજ ખીલકુલ ન દેખાય તો શા વડે દિશા પારખશો ? ઉ. ધ્રુવના તારા ઉપરથી. (સ. ૬) ધ્રુવના તારા ઉપરથી દિશા જાણવાની રીત બોલો. ઉ. ધ્રુવનો તારો હંમેશાં ઉત્તર દિશામાં જાય છે માટે એ તારા તરફની ઉત્તર, તેની સામેની દક્ષિણ; જમણા હાથ પર પૂર્વ ને ડાબા હાથ પર પશ્ચિમ. (સ. ૭) જે ધ્રુવના તારાને નહિ ઓળખતા હોય તો તેને માટે ખીજું સાધન છે ? ઉ. હોકાયંત્ર. (સ. ૮) હોકાયંત્ર પરથી કઈ દિશા જાણી શકાય ? ઉ. ઉત્તર દિશા. (એની સોય હંમેશાં ઉત્તર દિશા પર રહે છે) (સ. ૯) દિશા જાણવાથી શું ફાયદો ? ઉ. ફલાણી જગાથી ફલાણી જગો કઈ દિશાએ અથવા અમુક સ્થળથી અમુક સ્થળ કઈ દિશામાં આવે તે માલુમ પડે છે. (સ. ૧૦) નકશાની દિશા શી રીતે જાણવી ? ઉ. નકશા સામું મોં કરી ઉભા રહીએ તો માથા તરફની ઉત્તર; પગ તરફની દક્ષિણ, જમણા હાથ તરફની પૂર્વ અને ડાબા હાથ તરફની પશ્ચિમ. સૂર્યના-ચિત્રમાં નકશાની દિશા બતાવી છે.

ખુણા—(પ્ર. ૧) ખુણા કેટલા છે ? ઉ. ચાર. (પ્ર. ૨) ખુણા નાં નામ બોલો. ઉ. અગ્નિ, નૈર્ઋત્ય, વાયવ્ય, ઇશાન. (પ્ર. ૩) ખુણા પારખવાની રીત બોલો. ઉ. પૂર્વ ને દક્ષિણ વચ્ચે અગ્નિ, દક્ષિણ ને પશ્ચિમ વચ્ચે નૈર્ઋત્ય, પશ્ચિમ ને ઉત્તર વચ્ચે વાયવ્ય અને ઉત્તર ને પૂર્વ વચ્ચે ઇશાન.

રાજકીય ભૂગોળ.

મહેસુલી ખાતું—(પ્ર. ૧) મહેસુલીખાતું શું કામ કરે છે ?
 ઉ. જમીનની મહેસુલ ઉધરાવી તેનો હિસાબ રાખે છે. (પ્ર. ૨) ગામ-
 ની મહેસુલ ઉધરાવનારને શું કહે છે ? ઉ. તલાટી. (પ્ર. ૩) તલા-
 ટીને મદદ કરનાર કોણ હોય છે ? ઉ. મુખી. (પ્ર. ૪) તલાટી ને
 મુખીના ઉપરીને શું કહે છે ? ઉ. મામલતદાર. (પ્ર. ૫) મામલતદાર
 માજિસ્ટ્રેટ ક્યારે કહેવાય ? ઉ. ઇન્સાફનું કામ કરે છે ત્યારે. (પ્ર. ૬)
 મામલતદારપર કોણ દેખરેખ રાખે છે ? ઉ. આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર
 અને ડેપુટી કલેક્ટર. (પ્ર. ૭) આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર અને ડેપુટી કલે-
 ક્ટરના ઉપરીને શું કહે છે ? ઉ. કલેક્ટર. (પ્ર. ૮) કલેક્ટર શું કામ
 કરે છે ? ઉ. મહેસુલી, પોલિસ, મ્યુનિસિપાલ, ઇસ્પતાલ, આંધકામ
 વગેરે ખાતાપર દેખરેખ રાખે છે. (પ્ર. ૯) કલેક્ટર ઇન્સાફનું કામ
 કરે ત્યારે એ કયા અધિકારી કહેવાય ? ઉ. ડિસ્ટ્રિક્ટ માજિસ્ટ્રેટ.
 (પ્ર. ૧૦) કલેક્ટરને પોલિટિકલ એજન્ટ ક્યારે કહે છે ? ઉ. જ્યારે
 દેશી રાજ્યો સંબંધી કામકાજપર દેખરેખ રાખવાનું કામ કરે છે ત્યારે.

પોલિસ ખાતું—(પ્ર. ૧) પોલિસખાતું શું કામ કરે છે ?
 ઉ. લોકોના જનમાલનું રક્ષણ કરે છે. (પ્ર. ૨) ગામડામાં પોલિસ
 અધિકારી કોણ છે ? ઉ. પોલિસ પટેલ, મુખી. (પ્ર. ૩) તાલુકાના
 પોલિસના ઉપરીને શું કહે છે ? ઉ. ફોજદાર. (પ્ર. ૪) ફોજદારપર
 કોણ દેખરેખ રાખે છે ? ઉ. ડિસ્ટ્રિક્ટ પોલિસ ઇન્સ્પેક્ટર. (પ્ર. ૫)
 ફોજદાર અને ડિસ્ટ્રિક્ટ પોલિસ ઇન્સ્પેક્ટરના ઉપરીને શું કહે છે ?
 ઉ. પોલિસ સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ.

દિવાની ખાતું—(પ્ર. ૧) દિવાની ખાતું શું કામ કરે છે ?
 ઉ. લેણદેણનો ઇન્સાફ કરે છે. (પ્ર. ૨) શહેરના રૂ. ૫૦૦)ની અંદર :

(૪૦) ખીજા ધોરણ માટે પદાર્થપાઠ ભા. ૨ ને પાંચ આના.

લેણદેણનો ઇન્સાફ કરનારી કઈ કોર્ટ છે અને તેના ઉપરીને શું કહે છે ? ઉ. સ્મોલકોઝ કોર્ટ અને તેના ઉપરીને સ્મોલકોઝ જજ કહે છે ? (પ્ર. ૩) તાલુકામાં લેણદેણનો ઇન્સાફ કરવાને કઈ કોર્ટ છે ? અને તેના ઉપરીને શું કહે છે ? ઉ. સેકન્ડ ક્લાસ સમ્પજજ કોર્ટ અને તેના ઉપરીને સમ્પજજ (મુનસફ) સાહેબ કહે છે. (પ્ર. ૪) શહેરમાં સમ્પજજ કોર્ટો કેટલી છે ? ઉ. ફર્સ્ટ ક્લાસ અને સેકન્ડ ક્લાસ (પ્ર. ૫) જિલ્લામાં ઇન્સાફ કરનાર મુખ્ય અધિકારી કોણ છે ને તે શું કામ કરે છે ? ઉ. ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ. તેઓ લેણદેણ સંબંધી બારે દાવા ચુકવે છે. (પ્ર. ૬) ડિસ્ટ્રિક્ટ જજના હાથ નીચે એ ખાતાના કયા કયા અધિકારી છે ? ઉ. સ્મોલકોઝ જજ અને સમ્પજજ.

વૈદક ખાતું—(પ્ર. ૧) વૈદક ખાતું શું કામ કરે છે ? ઉ. માંદા માણસની માવજત કરે છે તથા તેમને દવા આપે છે. (પ્ર. ૨) મોટા તાલુકાઓમાં વૈદક અધિકારી કોણ હોય છે ? ઉ. હોસ્પિટાલ આસિસ્ટન્ટ. (પ્ર. ૩) હોસ્પિટાલ આસિસ્ટન્ટના હાથ નીચે કોણ હોય છે ? ઉ. કંપાઉન્ડર (દવા આપનાર) (પ્ર. ૪) હોસ્પિટાલ આસિસ્ટન્ટના ઉપરી કોણ અને તેઓ કયાં રહે છે ? ઉ. સીવીલ સર્જન, જે જિલ્લાના મુખ્ય શહેરમાં રહે છે.

જાહેર બાંધકામ ખાતું—(પ્ર. ૧) જાહેર બાંધકામ ખાતું શું શું કામ કરે છે ? ઉ. સરકારી મકાનો, રસ્તા, પૂલો અને સડકો વગેરે બાંધે છે, તેમજ સમરાવે છે. (પ્ર. ૨) એ ખાતા તરફથી તાલુકામાં કોણ હોય છે ? ઉ. એવરસીઅર. (પ્ર. ૩) એવરસીઅરના ઉપરીને શું કહે છે ? ઉ. એક્ઝિક્યુટિવ ઇન્જનેર.

કેળવણી ખાતું—(પ્ર. ૧) આસિસ્ટન્ટ માસ્ટરના ઉપરીને શું કહે છે ? ઉ. મહેતાજી (પ્ર. ૨) નિશાળોની તપાસ રાખવા માટે બિ-
દલામાં કોણ છે ? ઉ. ડેપુટી એન્સુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર. (પ્ર. ૩) ડેપુટી
એન્સુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટરને મદદ કરનાર કોણ ? ઉ. આસિ. ડ. એ.
ઇન્સ્પેક્ટરો અને તાલુકામાસ્ટરો.

મ્યુનિસિપાલ ખાતું—(પ્ર. ૧) મ્યુનિસિપાલીટી શું શું કામ
કરે છે ? ઉ. રસ્તા સાફ રાખવાનું, દીવાળત્તી સળગાવવાનું, સડકો
પર પાણી ઊંટવાનું, લોકોની સુખાકારી સંભાળવાનું, શરૂઆતની
કેળવણી આપવાનું વગેરે. (પ્ર. ૨) મ્યુનિસિપાલીટીનો ખર્ચ શાથી
નભે છે ? ઉ. જકાત, જનરેવેરો, ધરવેરો, નળવેરો વગેરેથી. (પ્ર. ૩)
મ્યુનિસિપાલીટી કયા ગામમાં હોય અને કયા ગામમાં ન હોય ? ઉ.
પાંચ હજાર કરતાં વધારે માણસની વસ્તી હોય ત્યાં મ્યુનિસિપાલીટી
હોય અને એથી ઓછી વસ્તી હોય ત્યાં ન હોય. (પ્ર. ૪) મ્યુનિસિ-
પાલીટીનો કારભાર કોણ ચલાવે છે ? ઉ. સરકાર તરફથી નિમાયલા
અને પ્રજા તરફથી ચુંટી કઢાયલા સભાસદો. (પ્ર. ૫) એ સભાસદો
શા નામથી ઓળખાય છે ? ઉ. કમિશનર. (પ્ર. ૬) મ્યુનિસિપાલીટીમાં
સૌથી ઉપરી કોણ અને તેને મદદ કરવાને કોણ કોણ હોય છે ? ઉ.
એસિસ્ટન્ટ અને તેને મદદ કરવાને કમિશનર અથવા ચીફ ઓફિસર
સેક્રેટરી, ઇન્સ્પેક્ટરો ને કારકુનો વગેરે.

લોકલ કંડ ખાતું—(પ્ર. ૧) લોકલ કંડ ખાતું શું શું કામ કરે
છે ? ઉ. કુવા, તળાવ, રસ્તા, વગેરે બંધાવવાનું, તથા સમરાવવાનું
અને કેળવણી આપવાનું. (પ્ર. ૨) લોકલ કંડ ખાતાનો ખર્ચ શી
રીતે ચાલે છે ? ઉ. સરકાર જમીન ઉપર જે મહેસુલ લે છે તે

(૪૨) ચોર્યાશી તાલુકાનો નકશો. એક આનો.

પર દર રૂપીએ એક આનો લોકલક્ષ્ડનો વધારો લે છે તેમાંથી ચાલે છે. (પ્ર. ૩) લોકલક્ષ્ડનો વહીવટ કરનાર મંડળને શું કહે છે ? ઉ. લોકલખોર્ડ. (પ્ર. ૪) લોકલક્ષ્ડનો હિસાબ રાખનાર અધિકારીને શું કહે છે ? ઉ. લોકલક્ષ્ડ કલાર્ક.

પોસ્ટ ખાતું—(પ્ર. ૧) પોસ્ટખાતું શું કામ કરે છે ? ઉ. કાગળો, બેંગીઓ, પારસલો તથા પૈસા એક ગામથી બીજા ગામ લઈ જવા લાવવાનું તથા પૈસા સાચવી તેનું વ્યાજ આપવાનું કામ કરે છે. (પ્ર. ૨) પોસ્ટ ઓફિસના ઉપરીને શું કહે છે ? ઉ. પોસ્ટ માસ્ટર (પ્ર. ૩) પોસ્ટ માસ્ટરને મદદ કરનાર કોણ કોણ હોય છે ? ઉ. ડેપ્યુટી પોસ્ટ માસ્ટર, કારકૂન, સિપાઈ, ટપાલી.

પરચુરણ—ઉપર સિવાય તારખાતું, જંગલખાતું, સરવૈખાતું, ઐથ્રિકલચર ખાતું, આયકારી ખાતું, કસ્ટમ ખાતું, નીકમ ખાતું, શીતળા ખાતું, રજીસ્ટર ખાતું વગેરે ધણાં ખાતાં છે.

સ્થાનિક પેદાસ—ગામમાં કે શહેરમાં કે જિલ્લામાં મુખ્ય પાક થતો હોય તે.

પરદેશ જતી ચીજો—જે વસ્તુની નીપજ ધણી થાય તે વસ્તુ. પરદેશ જતી ચીજોમાં ગણવી.

પરદેશથી આવતી ચીજો—ગામ શહેર કે જિલ્લા પ્રમાણે લોખંડ કામ, કાચ, કાપડ, ઇમારતી લાકડાં વગેરે આવતી ચીજો ગણવી.

વ્યાખ્યા.

શેરી—સામસામી ધરોની હાર હોય તે.

મહોટ્ટો—ધણી શેરી મળીને થએલો ભાગ.

પર—શહેરનો પાછળથી વધેલો ભાગ.

બીજા ધોરણ માટે પદાર્થ પાઠ ભા. રજો પાંચ આના. (૪૩)

ગામ—નાનાં નાનાં ઘણાં ઘરની વસ્તી હોય તે.

કરખો—તાલુકાનું સૌથી મોટું ગામ. જેમાં ૫૦૦૦ કરતાં વધારે માણસની વસ્તી હોય તે.

શહેર—સારાં મોટાં બજારો, છોપાંધ અને હારખાંધ ઘણાં ઘરો હોય તે.

તાલુકો—ઘણાં ગામો મળીને થએલો ભાગ, જે મામલતદારના તાબામાં હોય છે તે.

જિલ્લો—કલેક્ટરના તાબાનો મુલક કે જેમાં ઘણા તાલુકા આવેલા હોય છે તે.

ખંડર—નદી કે દરીઆ કાંઠે આવેલું શહેર કે ન્યાંથી ઘણો માલ વહાણુ મારફતે આવ જાય તે.

એજન્સિ—દેશી રાજાનો મુલક કે જે પોલિટિકલ એજન્ટના તાબામાં હોય છે તે.

પોલિટિકલ એજન્ટ—દેશી રાજ્યપર દેખરેખ રાખનાર સરકારી અધિકારી.

તળાવ—જેની ચારે બાજુ જમીન ને વચ્ચે પાણી હોય તે.

બેટ—જેની ચારે બાજુ પાણી ને વચ્ચે જમીન હોય તે.

પહાડ—જે ઘણા ઉંચા તથા લાંબા પહોળા ટેકરા મળી થએલો હોય તે.

નદી—મીઠા પાણીનો રેલો પર્વત અથવા સરોવરમાંથી નીકળીને નિ ચાણુ જગાપર થઇ મોટી નદી અથવા દરીઆને મળે છે તે.

સમુદ્ર—ખારા પાણીનો ભાગ, આગમોટ વગેરેનો માલ લાવવા લઇ જવાનો ધોરી રસ્તો, કે નદીને મળવાનું ઠેકાણું.

મીઠખંડર—મીઠું પકવવાને મુકરર કરેલી જગ્યા.

(હવાખાવાનું ઠેકાણું)—જે જગાપર ખારી ને ખુલ્લી હવા હોય તે.

(૪૪) સુરત શહેર તથા ચોર્યાશી તાલુકાનો

અથવા ડુંગરાવાળી જગ્યા કે જ્યાં ચોકખી ને દડી હવા આવે છે.

તીર્થસ્થળ—(જનાનાં ઠેકાણાં) કે જેનું મહાત્મ્ય ધણે દૂર સુધી જણાતું હોય અને પુજન જનાળુ આવતા હોય તે જગ્યા. ફિલ મારે આપેલી સૂચના પહેલી ચોપડીના અર્થમાં જુઓ. ડમ્બેલ્સની ફિલ.

દરેક રમત ૧૧ સુધી કરાવવી ખારે ડમ્બેલ્સ પહેલાં મૂકેલા હતા તે પ્રમાણે મુકાવી દેવડાવવા.

હેતુ—જાતી તથા હાથના સ્નાયુ ખીલવવાનો.

રમત ૧૧) (૧) જમણો હાથ ઉંચો (૨) જમણા હાથની મુઠ્ઠી મોં તરફ લઈ ફેરવીને જમણો હાથ ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૨) (૧) ડાબો હાથ ઉંચો (૨) ડાબા હાથની મુઠ્ઠી મોં તરફથી લઈ ફેરવીને ડાબો હાથ ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૩) (૧) જમણો હાથ ઉંચો (૨) જમણો હાથ માથા પાછળથી લઈ ફેરવીને ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૪) (૧) ડાબો હાથ ઉંચો (૨) ડાબો હાથ માથા પાછળથી લઈ ફેરવીને ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૫) બેઉ હાથ ઉંચા રાખવા. (૧) જમણા હાથની મુઠ્ઠી મોં તરફથી લઈ ફેરવી જમણો હાથ ઉંચો રાખવો. (૨) ડાબા હાથની મુઠ્ઠી મોં તરફથી લઈ ફેરવીને ડાબો હાથ ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૬) બેઉ હાથ ઉંચા રાખવા. ૧) જમણો હાથ માથા પાછળથી લઈ ફેરવીને ઉંચો રાખવો. ૨) ડાબો હાથ માથા પાછળથી લઈ ફેરવીને ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૭) બેઉ હાથ ઉંચા. ૧) જમણો હાથ માથા ઉપરથી

મેં તરફથી લઇ ફેરવીને ઉંચો રાખવો. ૨) ડાબો હાથ માથા ઉપરથી મેં તરફથી લઇ ફેરવીને ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૮ ૧) બેઉ હાથ સામા લાંબા મુડીઓ જમીન તરફ.
૨) બેઉ હાથ બંગલ આગળ લાવવા કોણીઓ પાછલી તરફ.

રમત ૧૯ ૧) બેઉ હાથ સામા લાંબા મુડીઓ જમીન તરફ.
૨) હાથ પાછળ લાંબા મુડીઓ આકાશ તરફ.

રમત ૨૦ એ પગ વચ્ચે એક પુટનું અંતર રાખવું. ૧) બેઉ હાથ ઉંચા. ૨) બેઉ હાથ પગનાં આગળાં આગળ.

પાઠવાર જોડાકાર તથા અધરા શબ્દો.

પરમેશ્વર	વટેમાર્ગી	ભરિત	ધર્મશાળા	પૃથ્વી
અતાવ્યું	બાંધ્યું	ચંદ્રમા	સરજ્યાં	ચંદ્ર
ધ્યાન	રહ્યો	પ્રભુ	પર્વત	શ્રાવણ
વસ્ત્ર	ત્રીસ	ચૈત્ર	કાઠયો	દ્રાક્ષ
રસ્તે	મળ્યો	ચાંદ્યાં	પિત્તળ	લક્ષડ
દોસ્ત	ભાગ્યશાળી	ફક્કડ	સજ્જડ	પ્રેમ
ડાહ્યો	કહ્યું	પૂછ્યું	ત્રણે	મહીના
ઝાડ્યો	વિદ્યા	મસ્તી	પુત્ર	શીખ્યો
વિચાર્યું	ચઢ્યું	પહોંચાડ્યો	માર્યો	જક્કી
અચ્યું	પ્રાણી	અજાણ્યું	સમજાવ્યું	ઉંધ્યા
ફાવ્યો	પહોંચ્યું	માંડ્યું	આણ્યું	પસ્તાચો
મુદ્દલ	ઊઠ્યો.	કર્યો	પહેર્યો	લીડ્યો

(૪૬) બીજા ધોરણ માટે પદ્યાર્થપાઠ ભા. ૨. પાંચ આના.

છટ્ટી	યત્ન	ચક્રસિદ્ધિ	ચક્રર	કચ્છ
પ્રમાણ	ઠર્યા	કિલ્લો	કિહાડયો	દઢ
મિત્ર	ખોટયો	જામ્યો	પાળયું	અર્ધું
ધાન્ય	ભાંખ્યું	દોડયો	દાખ્યો	ડોલેશ
કદા	ભાંખ્યો	રામચંદ્રજી	શ્રીરામ	કૌશાલ્યા
પ્રધાન	જત્ર	દર્પણ	નિદે	ધમ્મ
ધર્યા	માર્યા	ગણકાર્યું	સર્વ	વળયું
મંગાવ્યા	ગુસ્સો	વિદ્યાર્થીઓ	મૂર્ખ	ભક્ત
ધંધર	નાખ્યું	માર્યો	પસ્તાઇ	ગાર્ડ
કેળવ્યો	રેશન	સોંખ્યો	પાળ્યો	નવાડયો
ત્રીજાએ	જણાવ્યું	આદિજી	કેંકયું	સાંભળ્યો
ચોકખું	જડયું	ગુમાવ્યું	ઉંચકયો	ખુદલું
ખગાડયું	ડર્યો	નિહાળયું	હસાવ્યું	ભુખ્યા
લજવ્યું	વળયું	ઝાડયું	ભર્યા	ભડ્ડી
રડયુંખડયું	આપકર્મી	ખાપકર્મી	પ્રાર્થના	તીર્થ
દુશ્મન	પરણાવ્યો	છોડયું	મધ્યમાં	લશ્કર
કેંકયો	ભેટયો	ચર્યો	કુલાવ્યું	હમેશાં
ભૂલ્યો	ધૂજતો	ધૂજે	પહેર્યાં	ત્રી
જડયો	પુકળ	સરભાવ્યાં	સૂર્ય	પટલવ
સ્હોય.	વનરૂપતિ	પશ્ચિમ	હિતર	માસ્તર
સ્લેટ.	વિજ્યા	ભુસી	વચ્ચે	શીખ્યો

મુકાબ્યું	ધ્યારડા	વર્ગ	વાળ્યા	લટલુ
ધંધરલાલ	બતાબ્યું	બંદાબસ્ત	ઢાંતર	ખેડ્યું
લક્ષ્મણ	નિર્ધય	છિદ્રો	સિક્કા	અત્તર
ઊંચું	ગુચ્છો	ટટું	ઉત્તમ	અન્ન
ડુક્કર	તલ્કાળ	ઉચોગ	વસ્તુ	પ્રીતિ
ટટી	નક્કર	સ્વાદ	છુટી	વત્તા
બાસ્તો	કરાબ્યાં	ગવૈયા	તિથિ	પખવાડીઆં
સરૈયા	નિશાન	અટક્યાળાં	ઓસડવેસડ	શિકારી
અભાગીડિ	વિઆય	ગાંધતો	રિસાળ	ઢાંગ
ભાગ્યે	પાટલુન	અનંત	નિરાધાર	ભૂલધાપ
ટપોટપ	પેંતરા	બહાદુરી	ગેડીદડા	કુટુંબ
સોહામણી	અગેઠી	ઢીંગલી	સહીઅરો	સંતાપ
વિવાહ	નિંદે	ખેંચતાણ	બળવંતા	ઝોડઝપટ
માદગીડિ	ધંતરમંતર	ભાંગીતૂટી	કચરોપુંજો	હુંકાળું
સરનામું	સિસોટી	મિનિટ	સદેશો	ઢીમણું
દોરડું	હિંચોળે	ફરજંદ	નીમણુક	ચીતરામણ
હોશિયાર	ઢેકા	કિનારે	દાનત	ગાળમટોળ
ચટાપટા	શિખામણ	સંપત	ખૂખસુરત	બરદાસ
દુઃખ	ખડખડાટ	દુખળા	સંકટ	પારધી
શીંગડાં	જરદી	ધગધગતી	સિંહ	પિઅર
ટાંકણે	ઓચીંતી	રાજપાટ	પ્રમાણે	તડંગધુમ
ચઢાઉ	ઉપરાંત	સાહુકાર	તળાવડી	શેલો
ખંતીલા	અંગુઠીઆં	હુકડું	જગપતિ	મહિમા

(૪૮) ખીજ ધોરણ માટે પઠ્યર્થપાઠ ભા. ૨. પાંચ આના

દિશા	કસરતશાળા	આથમણી	દક્ષિણ	વિશેષ
ખુરસી	નિચાણ	અધિકારી	હુડી	સેકન્ડ
જંતુ	વિષે	કોથળો	કથરોટ	ચંચુ
તાંબાકુંડી	ટંકશાળ	તાંબુ	ચળકાર	મળગરાં
શિરોઈ	થાળી	લોટા	ખુજળી	સુપડ
ઝીંઝવો	ધુપેલ	સુવાળી	તમાકુ	મુગંધ
પાંદડાં	સળંગ	સેકડો	રાતડીઆ	મહીકાંઠા
ઢબરાં	હળપુણી	ધુસરી	સતોપ	કૌવત
કોઢ	ભોંય	અથાણું	ચટણી	ફૂલ
પાકટ	વેંત	તાવડ	શિઆળવાં	હિસાબ
સફેત	ધઉં	રક્ષણ	મધપુડો	ધંડાં
આળસુ	જીવડાં	ચીકટ	ભિખારી	ભિંજતું
ઢાઢ	આંગળાં	નિશાન	ખુણેખોચરે	નુકસાન
ઢાખડો	નીમકહલાલ	સુવાળા	ભુસું	શરત
નાળખંધ	અડીઅલ	ગધેડું	ભૂંકે	પુછડી
સુરજ	સાંઠા	સંબંધી	ઠેકડા	ઉદ્દસીંગ

એમર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. લિમ. —
 લોકપ્રિય થઈ પડેલી અર્થની નોટો.

ખાળવર્ગની નોટ	૦-૧-૬	છઠ્ઠીના અર્થ	૦-૬-
પહેલીના અર્થ	૦-૧-૦	સાતમીના અર્થ	૦ ૮-
ત્રીજીના	૦-૪ ૦	કન્યા રજીના	૦-૩-
ચોથીના	૦ ૬-૦	કન્યા રજીના	૦-૪-
પાંચમીના	૦-૧-૦	કન્યા રજીના	૦-૬-

અંકસચક મૂળાક્ષર કિતા ત્રણ પાઠ.

ચોર્યાસી તાલુકાનો નકશો એક આના.

સુરત શહેરનો નકશો બપાય છે.

પહેલા ઘોરણ માટે પદાર્થ પાઠ ભા. ૧ લો ૦-૩-૦

બીજા ઘોરણ માટે પદાર્થ પાઠ ભા. ૨ લો ૦-૫-૦

ખાળ ગરખાવળીની નોટ બે આના.

દિશા શિક્ષણ ૬ પાઠ.

સી. એમ. શાહ-શાહપોર-સુરત.

બીજા ધોપડીનો "ડિક્ટેશન શિક્ષક" બે આના.

બીજા ધોરણ માટે સુરત શહેર તથા ચોર્યાસી તાલુકાનો

"ભૂગોળ શિક્ષક" બે આના.

બીજા ધોરણનો "મુખ્યગણિત શિક્ષક" દોઢ આના.

સુરત જિલ્લાનો નકશો ત્રણ આના.

સુરત જિલ્લાના "ભૂગોળ શિક્ષક" સવા આના.

ગુજરાતની સામાન્ય ભૂગોળની પ્રમોત્તરમાળા ૧૫ આના.

ઘોરણવાર "મુખ્યગણિત શિક્ષક" તૈયાર છે.

કર્તા-છગનલાલ મોનીરામ શાહ, શાહપોર-સુરત.

